

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Isabelle Andersson

Kriminalisera mera – eller?

En analys av hedersbrottsutredningen mot bakgrund
av principer för kriminalisering

JURM02 Examensarbete

Examensarbete på juristprogrammet
30 högskolepoäng

Handledare: Tova Bennet

Termin för examen: Period 1 VT2021

Innehållsförteckning

SUMMARY	1
SAMMANFATTNING	2
FÖRORD	3
FÖRKORTNINGAR	4
1 INLEDNING	5
1.1 Bakgrund	5
1.2 Syfte, frågeställningar och utgångspunkter	6
1.3 Metod	8
1.4 Material	9
1.5 Forskningsläge	10
1.6 Avgränsningar	12
1.7 Disposition	13
2 HEDERSRELATERAT VÅLD OCH FÖRTRYCK	15
2.1 Inledning	15
2.2 Heder – ett problematiskt begrepp	15
2.3 Begreppet hedersrelaterat våld och förtryck	17
2.3.1 Hederskod	17
2.3.2 Könsroller	17
2.3.3 Kollektivism	18
2.3.4 Våld och förtryck	19
2.4 Statistik i Sverige	21
2.5 Sammanfattning	23
3 RÄTTSLÄGET IDAG	25
3.1 Inledning	25
3.2 Straffvärde och straffmätning	26
3.3 Hedersmotiv som en försvårande omständighet	29
3.4 Medverkan	32
3.5 Grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning	34

3.5.1 Bakomliggande överväganden	35
3.5.2 Brottets utformning och rekvisit	36
3.6 Sammanfattning	37
4 LAGFÖRSLAGET	39
4.1 Bakomliggande överväganden	39
4.2 Bestämmelsens utformning	44
4.3 Delslutsats – vad tillför lagförslaget till befintlig rätt?	48
5 KRIMINALISERING	51
5.1 Legalitetsprincipen	51
5.2 Straffrättsanvändningsutredningen, SOU 2013:38	52
5.2.1 Utredningens överväganden	52
5.2.2 Utredningens principer för kriminalisering	54
5.3 Lernestedt	58
5.3.1 Kriminalisering – problem och principer	58
5.3.2 Liberalen, straffrätten och samhällsgemenskapen	62
5.4 Sammanfattning	65
6 ANALYS	66
6.1 Inledning	66
6.2 Lagförslaget i förhållande till principer för kriminalisering	66
6.2.1 Legalitetsprincipen	66
6.2.2 Straffrättsanvändningsutredningens principer	67
6.3 Lagförslaget i förhållande till Lernestedts teorier	72
6.4 Sammanfattande slutsatser och reflektion	76
KÄLL- OCH LITTERATURFÖRTECKNING	78
RÄTTSFALLSFÖRTECKNING	82

Summary

On October 7, 2020 the investigation *Ett särskilt hedersbrott*, SOU 2020:57, was presented, with a proposal to let crimes with honor motives constitute a specific criminal provision. In order to investigate if it would be justified to introduce in the Penal Code, the proposal will be analyzed on the basis of some selected principles and theories for criminalization.

Although honor is a problematic concept with difficulties to define, some characteristics can be distinguished. In a culture of honor, the honor is strongly linked to women's sexuality, and it is of central importance to the reputation of the entire family. Therefore, there is a set of rules that family members must obey. Anyone who violates these rules runs a great risk of being subjected to violence and oppression in order for the family's honor to be restored.

Honor-related crimes can currently be handled in accordance with the violation of integrity crimes and the rules of participation, among others. Since July 1, 2020, honor motives also constitute an aggravating circumstance in all types of crime. The design of the proposed honor crime is largely similar to the violation of integrity crimes, but with the differences that an honor motive is required, and that it is not a necessary prerequisite that the perpetrator is a relative to the victim.

There are no fixed rules for when it is permissible to criminalize, instead guidance may be taken from principles and theories. The proposal is first analyzed on the basis of five selected principles for criminalization. The conclusion in that part is that the honor crime would not be justified to introduce, since there is already a provision with essentially the same scope. The proposal is then analyzed on the basis of Lernestedt's theories of criminalization. The conclusion in this part is that the proposal would be justified to introduce, mainly due to the signal value of the crime.

Sammanfattning

Den 7 oktober 2020 presenterades utredningen *Ett särskilt hedersbrott*, SOU 2020:57, med förslaget att låta brott med hedersmotiv utgöra en egen brottsrubricering. För att utreda om det vore befogat att införa lagförslaget i brottsbalken analyseras det utifrån några utvalda principer och teorier för kriminalisering.

Trots att heder är ett problematiskt och svårdefinierat begrepp kan några karaktärsdrag urskiljas. I en hederskultur är hedern starkt kopplad till kvinnans sexualitet, och den är av central betydelse för hela släktens rykte. Det finns därför en samling regler som släktmedlemmarna måste förhålla sig till. Den som bryter mot dessa löper stor risk att utsättas för våld och förtryck för att släktens heder ska kunna återupprättas.

Hedersrelaterade brott kan i dagsläget hanteras enligt bland annat fridskränkingsbrotten och medverkansreglerna. Sedan den 1 juli 2020 utgör också hedersmotiv en försvärande omständighet vid alla typer av brott. Det föreslagna hedersbrottets utformning liknar till stor del fridskränkingsbrotten, men med skillnaderna att ett hedersmotiv krävs och att ett närståenderekvisit saknas.

Det finns inga fasta bestämmelser för när det är tillåtet att kriminalisera utan ledning får istället hämtas från principer och teorier. Lagförslaget analyseras först utifrån fem utvalda principer för kriminalisering. Slutsatsen i den delen är att det inte vore befogat att införa hedersbrottet, eftersom det redan finns en bestämmelse med väsentligen samma tillämpningsområde. Därefter analyseras lagförslaget utifrån Lernestedts teorier om kriminalisering. Slutsatsen i denna del är att lagförslaget skulle vara befogat att införa, huvudsakligen med anledning av brottets signalvärde.

Förord

Så är 4,5 års studier till ända, och i samband med att jag avslutar dem genom denna uppsats är det på sin plats att uttrycka några tack.

Först och främst, tack till min handledare Tova Bennet för all vägledning och värdefulla synpunkter under de senaste månaderna.

Tack till min familj för all stöttning längs vägen. Ett extra stort tack till dig Samuel för alla genomläsningar av denna uppsats.

Ett alldeles särskilt tack riktas till mina fantastiska tjejer. Jag är otroligt glad över att juristprogrammet förde oss samman och ännu gladare över alla våra minnen och hur roligt vi haft tillsammans på vägen. Låt det bli många fler år!

Det varmaste av tack till JF och alla jag har fått lära känna inom denna fantastiska förening. Det är en kvalificerad gissning att föreningen har sinkat mina studier precis lika mycket som den förgyllt studietiden, och det är jag oerhört glad över.

Sist men absolut inte minst, tack till dig Ludvig för att du alltid tror på mig.

Lund, maj 2021

Isabelle Andersson

Förkortningar

BrB	Brottsbalk (1962:700)
Brå	Brottsförebyggande rådet
Dir.	Kommittédirektiv
HD	Högsta domstolen
JT	Juridisk Tidskrift
NCK	Nationellt centrum för kvinnofrid
NJA	Nytt Juridiskt Arkiv
Prop.	Regeringens proposition
SOU	Statens offentliga utredningar
SvJT	Svensk Juristtidning

1 Inledning

1.1 Bakgrund

Sara, Pela och Fadime. Det är namnen på några av de personer som kommit att bli ansikten och offer för det hedersrelaterade våldet i Sverige. Det är också bara några av den stora mängd personer som varje år blir utsatta för hedersrelaterat våld och förtryck i Sverige.¹ Från intresseorganisationer höjs röster mot hedersvåldets utbreddhet och med jämna mellanrum kan man i dagstidningarna läsa debattartiklar som framför kritik mot att inget händer.² Att stoppa hedersbrotten är en del av januariavtalet, den sakpolitiska överenskommelse mellan Socialdemokraterna, Miljöpartiet, Centerpartiet och Liberalerna som skrevs under i januari 2019.³ Den 1 juli 2020 trädde en ny straffskärpningsgrund i kraft, innebärandes att brott som begås med hedersmotiv ska leda till ett hårdare straff jämfört med om hedersmotivet inte funnits. Samtidigt infördes ett nytt barnäktenskapsbrott och utreseförbud i syfte att komma åt hedersrelaterad brottslighet.⁴

Den 7 oktober 2020 presenterades utredningen *Ett särskilt hedersbrott* (härefter hedersbrottsutredningen). Sveriges justitie- och migrationsminister Morgan Johansson förklarade vid en presskonferens att utredningen är en del av ett pågående arbete med att succesivt bygga ut de straffrättsliga möjligheterna att komma åt den typen av kriminalitet.⁵ Utredningens centrala förslag är att införa ett särskilt hedersbrott, det vill säga en ny brottstyp i straffrätten. Vid första anblicken framstår förslaget möjligen som självklart och nödvändigt att införa, men är det verkligen så? Inte sällan kritiserar nya lagar eller lagförslag för att enbart vara

---

¹ Örebro universitet, s. 383; Socialstyrelsen, s. 31. Se även avsnitt 2.3.

² Se t. ex. Makram, Landstedt och Mohammad, *Hedersvåldet frodas – och Sverige sviker*, Aftonbladet, 2021-01-21.

³ *Utkast till sakpolitisk överenskommelse mellan Socialdemokraterna, Centerpartiet, Liberalerna och Miljöpartiet de gröna* ("Januariavtalet"), punkt 42. Tillgänglig på de politiska partiernas respektive hemsida, se t. ex. Socialdemokraterna.

⁴ Se 4 kap. 4 c § BrB, SFS 2020:349. Till skillnad från brottet äktenskapstvång, vilket är kriminaliserat sedan 2014 (se SFS 2014:381, prop. 2013/14:208), krävs för barnäktenskapsbrott inte att äktenskapet har varit ett resultat av olaga tvång eller utnyttjande av utsatt belägenhet.

⁵ Regeringens pressträff 2020-10-07.

signalpolitik och att de inte gör någon egentlig skillnad i samhället.⁶ Det framstår därför som angeläget att utreda det aktuella förslaget och se hur det förhåller sig till fem utvalda principer för kriminalisering.

1.2 Syfte, frågeställningar och utgångspunkter

Uppsatsens huvudsakliga syfte är att granska och analysera lagförslaget om att införa ett särskilt hedersbrott. Detta görs mot bakgrund av fem utvalda grundläggande principer för kriminalisering för att kunna bedöma om det skulle vara befogat att lagförslaget infördes. Avsikten är därför att utreda om lagförslaget stämmer överens med de aktuella principerna, och om inte, ifall det finns andra argument eller teorier som ändå kan motivera införandet av ett särskilt hedersbrott.

För att uppnå syftet utgår uppsatsen från tre frågeställningar som besvaras;

- 1) Enligt vilka bestämmelser hanteras hedersrelaterade brott i dagsläget, och vad tillför det nya lagförslaget?
- 2) Hur förhåller sig det aktuella lagförslaget till de fem principer för kriminalisering som ställs upp i SOU 2013:38, *Vad bör straffas?*
- 3) Finns det andra teorier eller argument som kan motivera ett införande av ett särskilt hedersbrott?

För att avgöra om ett införande av lagförslaget kan anses berättigat behövs ett analysverktyg som förslaget kan ställas mot. Valet av verktyg för analysen har fallit på de fem principer för kriminalisering som ställs upp i SOU 2013:38 (härefter straffrättsanvändningsutredningen). Anledningarna till detta är dels att principerna i utredningen kan sägas vara en modell för när kriminalisering ska tillgripas, dels att den bara är några år gammal. Utredningen bedöms vara aktuell då den, i jämförelse med åklagarutredningen⁷ från 1992, är mer uppdaterad mot hur både samhället och straffrätten ser ut idag. Ytterligare en anledning till att de fem

---

⁶ Se t. ex. Henrik Sundbom om Moderaternas och Liberalernas förslag om omhändertagande av barn i kriminella miljöer, *Mer signalpolitik än tydlig signal*, SvD, 2020-09-15.

⁷ SOU 1992:61 *Ett reformerat åklagarväsende – Del A och B*.

principerna valts är att resonemangen i utredningen förs utifrån att det är fråga om nykriminalisering snarare än avkriminalisering, vilket passar väl in för diskussionen kring det nya hedersbrottet.⁸

Den andra frågeställningen tar, utöver de fem principerna för kriminalisering, också sikte på hur lagförslaget förhåller sig till legalitetsprincipen. Även om legalitetsprincipen inte i klara ordalag kommer till uttryck i de fem principerna, är den en viktig utgångspunkt i alla processer som rör kriminalisering och som därför måste utgöra en av grunderna i analysen.

Den tredje frågeställningen grundas på Claes Lernestedts teorier om kriminalisering. Anledningen till att just Lernestedt valts är att han har antagit en alternativ och mer pragmatisk syn på kriminalisering i förhållande till många andra straffrättsforskare. Lernestedt menar exempelvis att kriminalisering inte måste vara lagstiftarens sista utväg, en ståndpunkt som annars ofta förs fram i kriminaliseringssammanhang.⁹ Att inkludera Lernestedts teorier öppnar upp för att göra en mer nyanserad analys av lagförslaget.

I uppsatsen används huvudsakligen ordet *principer* när det är tal om hur och när man får tillgripa kriminalisering. Principer skulle kunna ersättas med det likartade ordet *kriterier*, vilket är den benämning som SOU 2013:38 har valt att använda, alternativt ordet *teorier*. Kriterier kan dock lättare tolkas som krav eller villkor, och när det kommer till kriminalisering finns det inga fastställda sådana. Ordet principer har därför valts, för att signalera att det är fråga om riktlinjer eller närmast grundidéer, men att detta inte är något som är definitivt fastslaget eller som det finns en homogen åsikt om.

---

⁸ SOU 2013:38, s. 480.

⁹ För utförligare diskussion kring Lernestedts teorier, se kap. 5.

1.3 Metod

En utredning av om ett införande av det nya lagförslaget vore lämpligt förutsätter en beskrivning av dagens rättslägen. En ofta använd metod för att göra detta är den *rättsdogmatiska metoden*. Kleineman och Sandgren anför att metoden innefattar ett tolkande och fastställande av gällande rätt genom att en rättsregel appliceras på ett rättsligt problem. Detta görs med stöd av det som brukar benämnas som de allmänt vedertagna rättskällorna; lagstiftning, förarbeten, rättspraxis och juridisk litteratur.¹⁰ Kleineman framhåller att det kan beskrivas som en svaghet i rättsdogmatiken, men också en livskraft, att fokus ligger på normerna, men däremot inte hur dessa tillämpas i exempelvis underrätt eller hos myndigheter.¹¹ Även Jareborg ansluter sig härtill, och menar att rättsdogmatiken inte handlar om hur rättsreglerna tillämpas av myndigheter och enskilda; det får i stället anses omfattas av rättssociologin. Jareborg anser visserligen att det kan vara av visst intresse att inom rättsdogmatiken studera effekter av rättsreglerna, men att rättsdogmatiken är grundad på normerna och inte på effekterna av dem.¹²

Uppsatsens huvudsakliga syfte är att noggrant undersöka lagförslaget och utreda hur det förhåller sig i relation till fem utvalda principer för kriminalisering. Uppsatsens syfte sträcker sig därmed längre än att enbart fastställa gällande rättsregler och normer. Sandgren menar att en kritisk granskning av den gällande rätten innebär att gå utanför vad rättsdogmatiken tillåter, varför den *rättsanalytiska metoden* lämpar sig bättre för en sådan undersökning. Den rättsanalytiska metoden utgår liksom den rättsdogmatiska från att fastställa den gällande rätten utifrån de allmänt vedertagna rättskällorna, men tillåter också att rättsläget analyseras och kritiseras. Av denna anledning är metoden också något vidare och friare i sin utformning på så sätt att den medger att även annat material än de

---

¹⁰ Kleineman, s. 21; Sandgren, s. 49.

¹¹ Kleineman, s. 24.

¹² Jareborg (2004), s. 9.

allmänt vedertagna rättskällorna kan användas, exempelvis underrättspraxis och myndighetsrapporter.¹³

Den rättsanalytiska metoden förefaller lämplig i detta avseende eftersom den juridiska litteratur som finns att tillgå avseende hedersrelaterad brottslighet främst utgörs av mer kortfattade artiklar. Mot bakgrund av detta hämtas källor i stället från sociologin, vilket faller utanför den juridiska doktrinen områden. Heder och hedersrelaterat våld har berörts i flera offentliga utredningar de senaste åren, men enbart en av dessa har lett fram till en proposition som antagits och därmed blivit en del av den gällande rätten.¹⁴ Detta innebär att material som inte tillhör de vedertagna rättskällorna, så som statistik från Brå och rapporter från bland annat Socialstyrelsen, tillsammans med den sociologiska litteraturen får lägga grunden för redogörelsen av vad heder och hedersrelaterat våld är. Dessutom används underrättspraxis i exemplifierande syfte vad gäller den praktiska tillämpningen. Hade det funnits prejudicerande domar från HD så hade exempel från underrätterna inte varit nödvändiga. Sammantaget lämpar sig den rättsanalytiska metoden väl för denna uppsats, mot bakgrund av uppsatsens syfte och dess material.

1.4 Material

I kapitel två beskrivs hedersbegreppet huvudsakligen med hjälp av litteratur från Unni Wikan, Astrid Schlytter och Devin Rexvid. Dessa är framstående inom forskningen gällande hedersproblematik i Norden, vilket gör att de är viktiga för uppsatsen trots att deras avhandlingar inte kan betecknas som klassiskt juridiska. För att skapa förståelse för hedersbegreppet används också kartläggningar och statistik från Socialstyrelsen.

För beskrivningen av det aktuella rättsläget i kapitel 3 används huvudsakligen förarbeten. Detta gäller framför allt för redogörelsen av

---

¹³ Sandgren, s. 50 f.

¹⁴ Straffskärpningsgrunden beträffande hedersmotiv som försvårande omständighet (införd genom SFS 2020:349), se avsnitt 3.3.

straffskärpningsgrunden som infördes 2020 och för fridskränkingsbrotten. Beskrivningen av medverkansbrotten och straffmätning är främst grundat på litteratur från Asp, Ulväng, Jareborg och Zila. För att ge exempel på straffskärpningsgrundens tillämpning i praktiken finns även två rättsfall med. Syftet med att inkludera dessa rättsfall är inte att göra en fullständig kartläggning av tillämpningen av i praktiken, utan snarare att visa på exempel hur straffskärpningsgrunden har tillämpats under den relativt korta tid som den hunnit vara ikraft. Valet har fallit på dessa två domar då den ena, från Skellefteå tingsrätt, var den första domen i Sverige där den nya straffskärpningsgrunden åberopades och tillämpades. Det andra fallet fick stor medial uppmärksamhet och utgör, till dags dato, det enda fall som varit uppe för prövning i Hovrätten.

Den del av framställningen som behandlar principer för kriminalisering grundas, som tidigare nämnts, huvudsakligen på straffrättsanvändningsutredningen och på Lernestedts litteratur. Därtill är *Kriminalrättens grunder*, skriven av Asp, Ulväng och Jareborg, viktig för redogörelsen av legalitetsprincipen.

1.5 Forskningsläge

Den rättsvetenskapliga forskningen om hedersrelaterat våld och förtryck är relativt begränsad. Bland de mer citerade bidragen finns Said Mahmoudis artikel *Om hedersmord*, publicerad i JT 2002/03 och Anna Kaldals och Emelie Kankaanpää Thells artiklar *Hedersrelaterat våld och förtryck bland barn och unga*, del I och II, publicerade i JT 2015/16 respektive 2016/17. Forskning om hedersrelaterat våld och hederskulturer återfinns också inom sociologin. Bland annat kan den norska socialantropologen Unni Wikan nämnas, som efter hedersmordet på Fadime år 2002 skrivit boken *En fråga om heder*. Där ges en beskrivning av hederskulturella värden och normer, med särskilt fokus på mordet på Fadime och den efterföljande rättsprocessen. Wikan har också gett ut boken *Om heder* 2008, där hon utöver att diskutera hedersbegrepp också belyser andra personer som fallit offer för hedersvåldet. Astrid Schlytter och Devin Rexvid som skrivit

boken *Mäns heder – att vara både offer och förövare* belyser de dubbla rollerna för män inom hederskulturen, och beskriver hur könsrollerna i övrigt kan se ut. Inom etnologin finns boken *Våldets kön* från 2020, vilken förklarar heder ur ett kulturellt perspektiv. Boken är skriven av Inger Lövkrona och Gabriella Nilsson, båda verksamma vid Institutionen för kulturvetenskaper vid Lunds universitet.

Malou Anderssons avhandling *Grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning* från 2016, som visserligen inte behandlar just hedersrelaterad brottslighet, utgör ändå relevant forskningsmaterial på området för den typen av brottslighet som är aktuell.

På kriminaliseringens område utgörs forskningen framför allt av litteratur från Claes Lernestedt och Nils Jareborg. Bland de mer framstående verken finns Lernestedts avhandling *Kriminalisering – problem och principer*, som utifrån fyra kriterier diskuterar kriminalisering. Likaså är Jareborgs *Allmän kriminalrätt* ett betydande bidrag till forskningsområdet. På detta område finns också åklagarutredningen från 1992 som bland annat behandlar begränsningar för nykriminalisering och principer för avkriminalisering. Utanför Sveriges gränser finns det en mängd forskare och författare som diskuterar området i en vetenskaplig kontext. Bland annat kan nämnas Antony Duff, professor emeritus i straffrätt vid University of Minnesota Law School. Även Andrew von Hirsch, hedersprofessor emeritus i straffteori och straffrätt vid Cambridge University, har forskat om kriminalisering.

Det finns dock ingen omfattande forskning som innefattar både kriminalisering och just hedersrelaterade brott. Det aktuella lagförslaget presenterades relativt nyligen, vilket innebär att uppsatsen blir ett nytt bidrag vad gäller just hedersbrottsutredningens lagförslag i förhållande till kriminalisering.

1.6 Avgränsningar

Som det kommer att redogöras för i det efterföljande kapitlet är hedersbegreppet ett mycket brett och mångfacetterat sådant, bestående av såväl kulturella som juridiska aspekter. Hedersbegreppet beskrivs dock endast i en sådan utsträckning som bedöms vara tillräcklig för uppfyllandet av uppsatsens syfte. Denna begränsning innebär givetvis att det finns en risk att gå miste om aspekter som eventuellt hade varit intressanta att lyfta fram i uppsatsen. Det är emellertid nödvändigt att göra denna avgränsning med anledning av utrymmesmässiga skäl.

Hedersbrottsutredningen har mynnat ut i förslag på ändringar i fyra olika lagar, däribland offentlighets- och sekretesslagen och lagen om kontaktförbud. Eftersom uppsatsen ämnar diskutera kriminalisering kommer den enbart beröra de förslag på ändringar som är aktuella i brottsbalken. Därefter görs ytterligare en avgränsning, då hedersbrottsutredningen innehåller ett antal överväganden som faller utanför uppsatsens syfte och som det därför inte är meningsfullt att beröra. Det handlar bland annat om preskriptionstider och svensk domstols behörighet vid brott som begåtts utomlands.¹⁵

Som nämnts strax ovan under avsnittet *forskningsläge* är kriminalisering ett område som diskuteras även i en internationell kontext. Med anledning av att uppsatsen berör ett svenskt lagförslag är det mest angeläget att redogöra för svenskt material. Tid och utrymme medger dock inte att allt svenskt material av relevans kan behandlas inom uppsatsen, även om det skulle gynna uppsatsen och ge en mer mångfacetterad bild av kriminaliseringsområdet. Uppsatsen avgränsas därför till att fokusera på straffrättsanvändningsutredningens principer och Lernerstedts teorier. Avslutningsvis är det värt att nämna att området för kriminalisering består av en mängd olika delar, så som påföljdsval, straffskalor och så vidare. Uppsatsen behandlar endast skäl för att kriminalisera och lagstifta, varför

---

¹⁵ Se SOU 2020:57, s. 41 ff.

övriga delar behandlas endast i nödvändig utsträckning eller helt lämnas utanför.

1.7 Disposition

Uppsatsens andra kapitel redogör för hedersbegreppet och lyfter fram de olika åsikter som finns kring detta begrepp. Utöver att behandla begreppet heder och beskriva hedersrelaterat våld och förtryck, görs också en kortfattad presentation av den statistik som finns att tillgå. Detta görs dels för att visa på problemets utbreddhet, dels för att introducera ämnet för läsaren och sätta problematiken i ett något mer konkret sammanhang.

I det tredje kapitlet behandlas gällande rätt och kapitlet fokuserar särskilt på de rättsregler som hedersrelaterade brott kan hanteras inom i dagsläget. Det ska betonas att kapitlet inte är en allomfattande redogörelse av hela rättsläget, utan att fokus ligger på vissa, i relation till det föreslagna hedersbrottet, särskilt viktiga delar av den gällande rätten. De bestämmelser som huvudsakligen berörs är fridskränkingsbrotten och straffskärpningsgrunden som infördes den 1 juli 2020.

Det fjärde kapitlet i uppsatsen redogör för det föreslagna hedersbrottet enligt hedersbrottsutredningen. Utöver beskrivningen av hedersbrottets föreslagna konstruktion och formulering läggs särskilt fokus på identifiering av de grundläggande drag inom kriminalisering som förslaget baseras på. Avslutningsvis dras en delslutsats kring vad lagförslaget tillför till den nu gällande rätten.

Uppsatsens femte kapitel redogör inledningsvis för legalitetsprincipen. Därefter presenteras straffrättsanvändningsutredningen från 2013 och avsnittet går igenom dess fem framtagna principer för kriminalisering. Den sista delen av kapitlet utgörs av en presentation av Lernestedts teorier om kriminalisering, så som de framkommit hans litteratur.

I det sjätte och sista kapitlet återfinns uppsatsens analys och avslutade reflektioner. I kapitlet analyseras om lagförslaget mot bakgrund av några principer och teorier är befogat att införa i svensk rätt. Analysen görs i två steg; först undersöks hur väl de grunddrag som har kunnat identifieras i hedersbrottsutredningen överensstämmer med legalitetsprincipen och straffrättsanvändningsutredningens principer. Därefter utreds lagförslaget mot bakgrund av Lernestedts teorier om kriminalisering. Kapitlet avslutas med att en kort reflektion kring uppsatsen och en sammanfattning av de slutsatser som dragits.

2 Hedersrelaterat våld och förtryck

2.1 Inledning

Detta kapitel om hedersrelaterat våld och förtryck inleds med en redogörelse för och problematisering av hedersbegreppet. Därefter följer en presentation av några grunddrag som hittas inom forskningen, innan uppsatsen går närmare in på vad hedersrelaterat våld och förtryck är enligt några olika samhällsaktörer. Sedan följer ett avsnitt om statistik kring hedersrelaterat våld och förtryck i Sverige, varefter kapitlet avslutas med en kort sammanfattning.

2.2 Heder – ett problematiskt begrepp

Hedersrelaterat våld och förtryck är grundat på ordet *heder*. I svensk ordbok, utgiven av Svenska Akademien, definieras heder som ett ”anseende som grundas på erkänt goda karaktärsegenskaper”, alternativt ”erkännande av (bibehållet eller förbättrat) anseende”. Trots att ordet heder i grund och botten har en positiv klang, är det också, enligt lagstiftaren, ett inslag i en del av den allvarliga brottslighet som förekommer i det svenska samhället.¹⁶

Hedersbegreppet är emellertid inte oomstritt, och delade meningar råder kring hur hedersbegreppet bör användas och vad hedersrelaterat våld och förtryck egentligen är. En del forskare menar att begreppet heder associeras med Mellanöstern och islam, vilket skapar ett stigma för minoritetsgrupper som befinner sig i Europa. Att benämna något som hedersrelaterat våld riskerar att intensifiera inställningar som exempelvis islamofobi och främlingsfientlighet.¹⁷ En annan förekommande åsikt är att hedersrelaterat våld är detsamma som mäns övriga våld mot kvinnor i västvärlden, eftersom båda bygger på patriarkala föreställningar och kontroll av kvinnan

---

¹⁶ SOU 2020:57, s. 98.

¹⁷ NCK, s. 16.

och hennes sexualitet. Våldet framställs dock som två olika företeelser, och i västvärlden diskuteras det sällan som en kulturell aspekt, medan det motsatta gäller för hedersvåld.¹⁸ Nilsson och Lövkrona menar emellertid att hedersrelaterat våld tydligt avviker från andra typer av våld i nära relationer, och grundar påståendet på att hedersvåld till viss del är en publik företeelse. Hedersvåldets uttryckliga mål kan nämligen endast uppnås när omgivningen får kännedom om våldet; det är då hedern återupprättas.¹⁹

Hedersbegreppets innebörd skiftar i olika omgivningar och kulturer, och kan till och med variera för människor inom samma etniska folkgrupp. Vad som läggs i begreppet heder är beroende av det sociokulturella sammanhanget.²⁰ Hederskulturen förekommer dock i alla världsreligioner och så också utanför religiösa sammanhang, varför den inte kan knytas till en specifik religion.²¹ Det kan däremot kopplas vissa geografiska områden, exempelvis Mellanöstern och Asien. I länder som Jordanien, Iran, Turkiet, Pakistan och Indien, för att nämna några, är hedersvåld och särskilt hedersmord ett utbrett problem.²²

Schlytter och Rexvid skiljer på hedersbegreppet i förmoderna, icke-västliga, respektive moderna samhällen. Med förmoderna samhällen åsyftas sådana som ofta har en svag stat, och där klaner och utvidgade familjer konkurrerar med statsmakten när det gäller bland annat makt och inflytande. I svaga stater överlämnas en del civilrättsliga och familjerättsliga frågor till familjer eller religiösa institutioner att hantera.²³ I ett modernt samhälle, där Sverige ges som exempel, kan både kvinnor och män ha heder och både pojkar och flickor skolas till att bli självständiga individer.²⁴ I ett förmodernt samhälle är det i stället männen som har heder.²⁵ Heder anses vara en del av ens person och därför något som man

---

¹⁸ NCK, s. 25 f.

¹⁹ Nilsson och Lövkrona, s. 224.

²⁰ Schlytter och Rexvid, s. 31.

²¹ Kaldal och Kankaanpää (2015/16) s. 768.

²² NCK, s. 12, Mahmoudi, s. 242.

²³ Schlytter och Rexvid, s. 30 f.

²⁴ Schlytter och Rexvid, s. 32.

²⁵ Schlytter och Rexvid, s. 34.

antingen har eller inte har. Wikan menar att hedern närmast kan likställas med ens näsa, den är ett ting som man har eller inte har, det finns inget mellanting.²⁶

2.3 Begreppet hedersrelaterat våld och förtryck

2.3.1 Hederskod

Ett karaktärsdrag för heder i ett icke-västligt samhälle är, enligt Wikan, att det finns en hederskod, det vill säga en samling regler som anger huruvida en person har heder eller inte. Reglerna i hederskoden har en överordnad ställning och har valts ut utifrån värden som anses vara fundamentala. Det är också i förhållande till dessa regler som personer anses kunna förlora sin heder, om de gör något regelstridigt. Reglerna i hederskoden kan liknas vid ett rättssystem, innebärandes att en man i familjen förväntas återupprätta hedern för det fall att den har förlorats.²⁷ Denna förväntan existerar oberoende av om mannen personligen har skamkänslor för det som kvinnan gjort eller inte, eftersom han annars kan riskera att bli utfrusen eller bli bestraffad av släkten. Om han väljer att inte agera är det är troligt att en annan man i familjen kommer att bestraffa kvinnan på ett för honom och släkten lämpligt sätt.²⁸ I samhällen där hederskod finns spelar individens egna moraliska egenskaper inte någon roll, utan det centrala är hur omvärlden värderar en person eller familj. Ryktet är därför det viktigaste att förhålla sig till.²⁹

2.3.2 Könsroller

Heder är ett könat begrepp, och ett sätt att uttrycka det på är att män har heder, kvinnor har skam. Wikan framhåller att heder är ett paradoxalt begrepp, eftersom kvinnor, trots att de i regel saknar heder, utgör hederns kärna på så sätt att hedern är knuten till deras sexualitet.³⁰ Kvinnors i

---

²⁶ Wikan (2003), s. 65 och 69.

²⁷ Wikan (2003), s. 65.

²⁸ Schlytter och Rexvid, s. 35.

²⁹ Wikan (2003), s. 66 f.

³⁰ Wikan (2009), s. 9.

princip enda makt består i att de kan skamfila sina närstående mäns heder.³¹ Även om det till största delen är flickor som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck drabbas även pojkar. En pojke som lever i en hederskontext kan ha en förväntan på sig att kontrollera och bestraffa de flickor som lever i deras närhet.³²

Schlytter och Rexvid betonar i sin bok några nyckelstrukturer avseende könsroller i ett förmodernt samhälle. Bland annat är det männen som bestämmer över kvinnor och det råder en strikt segregation mellan könen. Flickor ska vid giftermål vara orörda, något som pojkarna i familjen vanligen ansvarar för att upprätthålla. Pojkar är på det hela taget viktigare än flickor bland annat eftersom det är pojkar som för familjens namn vidare.³³ Även hederssystemet i sig ska föras vidare av pojkarna, vilket gör att de har en central aktörsroll i systemet. Pojkarna ges därför ett utrymme att agera som flickorna inte får tillgång till, och de lär sig dessutom att bestämma över sina närstående flickor och kvinnor.³⁴

2.3.3 Kollektivism

Hedern är knuten både till individen och till kollektivet, såsom familjen eller släkten. På ett individplan innebär heder en rättighet att bli behandlad som en respektabel person av sin omgivning. Det kan anses vara en legal rätt att bli behandlad som en jämlike. På ett kollektivt plan resulterar en avsaknad av heder att hela familjen eller släkten blir drabbad. Detta eftersom den kollektiva aspekten gör att individens skam blir allas skam, och därför har medlemmar av dessa grupper en gemensam heder.³⁵ Det är viktigt att familjen och släkten har ett fläckfritt namn och rykte.³⁶ I samhällen med en svag statsmakt och utan institutioner som kan skydda individen blir hedern praktiskt taget ett försvarsmedel. Hedern skyddar familjen och släktens intressen och visar att man har kontroll över de egna

---

³¹ Schlytter och Rexvid, s. 34.

³² Kaldal och Kankaanpää (2015/16), s. 768.

³³ Schlytter och Rexvid, s. 36

³⁴ Schlytter och Rexvid, s. 35.

³⁵ Wikan (2003) s. 65 f; Wikan (2009), s. 13.

³⁶ Schlytter och Rexvid s. 35.

resurserna och kan försvara dem. Dessutom ska hedern göra släkten lockande i sammanhang som affärer och äktenskap.³⁷ När familjer eller grupper från samhällen med utpräglade hedersnormer kommer till Europa kan deras hederskultur förstärkas, eftersom det nya samhället av dem betraktas som förfallet och normupplösande.³⁸

2.3.4 Våld och förtryck

En väsentlig skillnad mellan en modern respektive förmodern omgivning är kopplingen mellan heder och våld. I ett förmodernt samhälle finns en förväntan på män att använda våld för att försvara hedern, medan raka motsatsen gäller i ett modernt samhälle. Det som i ett förmodernt samhälle anses vara männens rätt till respekt, betraktas i stort sett som en brottslig handling i ett modernt samhälle.³⁹ Även om hedersrelaterat våld och förtryck numera anses vara ett etablerat begrepp, finns det inte någon enhetlig definition som används konsekvent.⁴⁰

Polismyndigheten och Åklagarkammaren har dock år 2019 beslutat att använda en gemensam definition av *hedersrelaterad brottslighet*. Deras definition är att ”hedersrelaterad brottslighet är brott som helt eller delvis begåtts för att bevara eller återupprätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grupps anseende utifrån en föreställning om heder.” Definitionen togs i bruk i början av 2020.⁴¹

I förarbetet till straffskärpningsgrunden beträffande hedersmotiv förklaras hedersrelaterat våld och förtryck vara att människor blir begränsade i sina liv och utsatta för våld och påtryckningar för att behålla familjens kontroll över individen. Detta gäller främst flickor och kvinnor, men även pojkar och män utsätts. Kontroll över individen kan bestå i begränsningar i det vardagliga livet, exempelvis kring klädsel, möjligheten att röra sig fritt och umgänge. Det kan också röra större beslut i livet, så som val av utbildning

---

³⁷ Wikan (2009), s. 18.

³⁸ Wikan (2009), s. 274.

³⁹ Schlytter och Rexvid, s. 32.

⁴⁰ Prop. 2019/20:131, s. 25.

⁴¹ SOU 2020:57, s. 106.

eller arbete och äktenskap samt möjligheten att skilja sig.⁴² Våldet och förtrycket kan generellt beskrivas som brott som riktas mot en person, vanligen en familjemedlem eller släkting, som enligt gärningsmannens och släktens tycke har vanärat släktens heder. Motivet till brottsligheten är att hindra att hedern skadas eller förloras, eller att återupprätta en redan förlorad heder. Brott med hedersmotiv och hedersrelaterad brottslighet är två liktydiga termer som kan användas för att beskriva samma fenomen.⁴³

Riksorganisationen Glöm Aldrig Pela och Fadime (GAPF) beskriver att ”Hedersrelaterat våld och förtryck bygger på starkt patriarkala och heteronormativa föreställningar. Det är kollektivt utövat eller sanktionerat och kontrollen av flickors och kvinnors sexualitet är central. Individens rättigheter och intressen är underordnade familjens. Individens handlingar anses påverka hela familjens och kollektivets anseende och individens sexualitet är en angelägenhet för hela familjen. [...]”⁴⁴ GAPF beskriver också att våldet vanligen är socialt accepterat inom gruppen och att det kan finnas ett stort antal gärningsmän som själva har samma bakgrund som offret.⁴⁵ Även organisationen Tjejer's Rätt i Samhället (TRIS), förklarar hedersvåld och förtryck som att unga personer, oftast kvinnor, blir begränsade i sina liv och inte kan leva så som de vill på grund av att familjens och släktens heder måste bevaras. TRIS beskriver vidare att hedern är starkt kopplad till ryktet om en viss kvinna, och att en heder som har förlorats kan återtas genom att utsätta kvinnan för våld eller hot.⁴⁶

Våldet kan ske i såväl hemmet som ute på offentliga platser. De senaste åren har det uppmärksammats att hedersrelaterat våld som sker offentligt ökar, exempelvis i skolor och i kollektivtrafiken. Våldet tycks också i ökad utsträckning ske genom kontroll över internet.⁴⁷

---

⁴² Prop. 2019/20:131, s. 24.

⁴³ Prop. 2019/20:131, s. 25.

⁴⁴ GAPF, Hedersvåld och förtryck.

⁴⁵ GAPF, Hedersvåld och förtryck.

⁴⁶ TRIS, Begrepp.

⁴⁷ Nilsson och Lövkrona, s. 226.

Den nu aktuella hedersbrottsutredningen identifierar ett antal definitioner av hedersrelaterat våld och förtryck, utifrån vilka det kan urskiljas några gemensamma nämnare. Utredningen klargör att hedersförtryck innefattar

- ”1. ett privat uppställande av *normer* (som kan leda till att det uppstår s.k. parallellsamhällen) och
2. ett privat hot om – och genomförande av – *sanktioner* om den förtryckta personen inte rättar sig efter de uppställda normerna
3. i en *kontext* där familjens eller släktens heder utgör incitament att uppställa normer samt hota om och utföra sanktioner som inte är accepterade i samhället i övrigt.”⁴⁸

Ett kännetecken för hedersrelaterat våld och förtryck som identifieras av utredningen är att det ofta finns en annorlunda och konkurrerande syn på förhållandet mellan staten, individen och familjen i jämförelse med det etablerade synsättet inom det svenska rättssystemet. Det kan till exempel innebära att en gärningsman inte accepterar att det är staten som har våldsmonopol och som ansvarar för rättskipningen inom landet. Det är nära sammankopplat med att våld i en hederskontext ofta utövas kollektivt och därmed kan vara socialt accepterat inom den krets som det utövas. Följden blir att det inte finns något skyddsnät för många brottsoffer och att de därför hamnar i en synnerligen utsatt situation. Ytterligare ett kännetecken för hedersrelaterat våld, till skillnad från annat våld mot närstående personer, är att det ofta är planerat.⁴⁹

2.4 Statistik i Sverige

Socialstyrelsen fick 2017 i uppdrag av regeringen att utföra en nationell kartläggning av det hedersrelaterade våldet och förtrycket i Sverige. År 2019 redovisades resultatet i uppdraget genom rapporten *Ett liv utan våld och förtryck*. Det visade sig vara lättare sagt än gjort att göra en

---

⁴⁸ SOU 2020:57, s. 107.

⁴⁹ SOU 2020:57, s. 108.

kartläggning över hela landet, eftersom ytterst få kommuner har genomfört kartläggningar avseende hedersrelaterat våld och förtryck. Därtill finns det olika sätt att mäta och betrakta hedersrelaterat våld och förtryck, vilket inte skapar goda förutsättningar för att göra jämförelser.⁵⁰

En av de kartläggningar som Socialstyrelsens rapport är baserad på är från Örebro universitet. En forskargrupp vid universitetet genomförde under 2017 och 2018 en kartläggning av hedersrelaterat våld och förtryck i Stockholm, Göteborg och Malmö. Kartläggningen skedde på uppdrag av de tre städerna, vilka ville få ett kunskapsunderlag och en tydlig överblick av det hedersrelaterade våldet och förtrycket, för att tillsammans kunna motverka det.⁵¹ Resultatet blev rapporten *Heder och samhälle – det hedersrelaterade våldets och förtryckets uttryck och samhällets utmaningar* som färdigställdes i november 2018. Studien grundades dels på en kvalitativ intervjustudie, dels på en kvantitativ enkätstudie som besvarades av sammanlagt över 6 000 elever i årskurs 9.⁵² Enligt studien beräknas andelen ungdomar som lever med hedersrelaterade normer och förtryck vara 8–13 procent i Göteborg,⁵³ 9–20 procent i Malmö,⁵⁴ och 7–10 procent i Stockholm.⁵⁵

Ytterligare en kartläggning som finns med i Socialstyrelsens rapport är från Uppsala och gjordes bland ungdomar i årskurs 9. Bland flickor med föräldrar födda utanför Norden svarade 66 procent att de levde med ett oskuldskrav, det vill säga, att familjen eller släkten förväntade sig att flickorna väntade med sex till efter giftermålet. Bland pojkar var motsvarande siffra 35 procent.⁵⁶

Socialstyrelsens rapport återger även en sammanställning av statistik från Brå. Av 104 anmälda brott avseende äktenskapstvång och vilseledande

---

⁵⁰ Socialstyrelsen, s. 8.

⁵¹ Örebro universitet, s. 21, se även under rubriken *Städernas förord*.

⁵² Örebro universitet, se under rubriken *Sammanfattning*.

⁵³ Örebro universitet s. 383.

⁵⁴ Örebro universitet s. 449.

⁵⁵ Örebro universitet s. 511.

⁵⁶ Socialstyrelsen, s. 31.

tvångsäktenskapsresa under år 2017 utreddes 73 av dem, men bara 2 ledde fram till ett domslut.⁵⁷

Troligen är mörkertalet kring hedersrelaterade brott mycket stort. Brå publicerade 2019 en rapport om tystnadskulturer.⁵⁸ Ett av fokusområdena i rapporten är just brott inom hederskontext, och Brå konstaterar att det inom området existerar flera olika mekanismer som kan klassas som tystnadskulturer.⁵⁹ Bland annat till följd av skuld och skam, och rädsla för att anhöriga ska bli drabbade, anmäls inte brotten i tillräckligt hög utsträckning.⁶⁰ Effekterna av det är att vissa brottstyper förblir okända och samhällsproblemet blir osynligt till följd av att brotten inte syns i kriminalstatistiken. Det betonas att det är troligt att brott inom hederskontext underskattas på grund av tystnadskulturer.⁶¹

2.5 Sammanfattning

Kapitel två har hittills lyft fram att heder är ett problematiskt begrepp som det inte finns någon riktig enighet kring, varken när det gäller definition, utbreddhet eller hur det ska hanteras. Delavsnittet om statistik presenterar ett par försök till mätningar och kartläggningar som gjorts i Sverige. I förhållande till hedersbegreppets problematiska ställning är en brist hos rapporterna att de i många fall utgår från att svaren otvivelaktigt är kopplade till heder. Som exempel kan nämnas uppgiften i Socialstyrelsens rapport om att 66 procent av de svarande flickorna i årskurs 9 med föräldrar födda utanför Norden uppgav att de levde med ett oskuldhetskrav.⁶² Utifrån vad som förts fram i avsnitt 2.1 beträffande hedersbegreppets komplexitet kan kopplingen mellan oskuldhetskrav och heder ifrågasättas. Att leva med ett oskuldhetskrav skulle kunna vara en följd av religiositet, konservatism eller andra kulturella normer som inte nödvändigtvis har att göra med det som många menar är heder. För att ta ett exempel skulle frågan om

---

⁵⁷ Socialstyrelsen, s. 42 f.

⁵⁸ Brå, *Tystnadskulturer – En studie om tystnad mot rättsväsendet*, 2019:10.

⁵⁹ Brå, s. 68.

⁶⁰ Brå, s. 71.

⁶¹ Brå, s. 122.

⁶² Socialstyrelsen, s. 31.

oskuldskrav kunna besvaras jakande av en flicka uppvuxen i en djupt katolsk familj med föräldrar födda i Kanada, och det skulle kunna röra sig om en hederskontext, men det är också fullt lika möjligt att det inte gör det. Uppgifterna från kartläggningarna om heder bör därför tas med viss försiktighet.

De slutsatser som kan dras utifrån vad som nyss presenterats, och som blir viktiga för uppsatsen fortsättningsvis, är att heder är ett omdiskuterat fenomen och att det av många betraktas som ett samhällsproblem. Det är också denna utgångspunkt som hedersbrottsutredningen har. För att kunna utreda om det skulle vara motiverat att införa hedersbrottet är det angeläget för uppsatsen att anta samma utgångspunkt som utredningen. Uppsatsen utgår således från att hedersrelaterat våld och förtryck är sådant som ofta utförs kollektivt, för att bevara eller återupprätta en familjs eller släkts heder. Våldet är en följd av att en förtryckt person inte rättat sig efter de privat uppställda normerna, vilka inte är accepterade i övriga samhället. I nästa kapitel följer nu en genomgång av de rättsregler enligt vilka hedersrelaterad brottslighet kan hanteras i dagsläget.

3 Rättsläget idag

3.1 Inledning

I det förra kapitlet presenterades hedersbegreppet och begreppet hedersrelaterat våld och förtryck. I detta kapitel behandlas rättsläget vad beträffar hedersrelaterade brott. Heder kan utgöra en komponent vid många olika typer av brott, exempelvis misshandel och olaga hot. Även nyare brottstyper som stalkingsbrottet i 4 kap. 4 b § BrB, fridskränkningssbrotten i 4 kap. 4 a § BrB och vilseledande till tvångsäktenskapsresa i 4 kap. 4 d § BrB är brott som kan tillämpas i hederskontextuella situationer. Likaså de nyligen införda brotten beträffande barnäktenskap och utreseförbud är knutna till hedersrelaterade brott.⁶³ Utöver detta kan hedersrelaterade brott också hanteras av mer allmänna bestämmelser i brottsbalken, exempelvis medverkansreglerna och bestämmelserna om straffvärdebedömning och straffmätning. Av alla de bestämmelser som nu nämnts är emellertid samtliga inte relevanta att gå närmare in på. I detta kapitel besvarar uppsatsen frågeställningen beträffande vilka bestämmelser som hedersrelaterade brott hanteras enligt i dagsläget. Utifrån frågeställningen är det inte angeläget att gå närmare in på brotten som gäller exempelvis misshandel, olaga hot, stalking eller äktenskapsbrotten, eftersom det nya lagförslaget inte tar sikte på dessa brotts respektive tillämpningsområde.

Medverkansreglerna utgör ett komplement till övriga straffbud, eftersom svensk straffrätt annars utgår från att en ensam gärningsman har agerat.⁶⁴ Eftersom hedersrelaterat våld har en kollektiv aspekt är reglerna om medverkan viktiga att gå igenom. Även fridskränkningssbrotten förtjänar en djupare redogörelse eftersom det är en brottsform som ofta är aktuell för hedersrelaterade brott. Dessutom är det utifrån dessa brott som lagstiftaren har tagit inspiration till det nya hedersbrottet. Vidare är det med anledning av straffskärpningsgrunden som infördes 2020 angeläget att redogöra för straffvärdebedömningen och straffmätningen. De nu följande avsnitten ger

---

⁶³ SOU 2020:57, s. 157.

⁶⁴ Asp m.fl., s. 424.

således ingen allomfattande bild av samtliga rättsregler som kan aktualiseras vid hedersrelaterade brott.

3.2 Straffvärde och straffmätning

Eftersom det inte finns någon egen brottsbeteckning avseende hedersbrott hanteras sådan brottslighet i stället i samband med att straffvärdet fastställs, som den del utav straffmätningen när påföljden ska bestämmas. Det är i bedömningen av straffvärdet som hedersmotiv beaktas.

Ett brotts straffvärde kan sägas vara ett uttryck för den grad av förkastlighet som en viss gärning haft.⁶⁵ Det är utifrån brottets straffvärde som den fortsatta straffmätningen görs och som påföljden ska bestämmas.⁶⁶ Påföljdsbestämningen baseras i sin tur på grundtanken om att det ska finnas proportionalitet mellan brottet och dess påföljd.⁶⁷ Vid tal om straffvärdet skiljer man mellan brottets abstrakta och konkreta straffvärde. Med abstrakt åsyftas lagstiftarens syn på en viss brottstyps allvarlighet i förhållande till andra brottstyper. Dessa förhållanden kommer till uttryck genom att de olika brotten har givits olika straffskalor i bestämmelserna. Med konkret straffvärde avses allvarligheten i en specifik gärning som begåtts. Exempelvis kommer en grov stöld av 500 000 kr bedömas som allvarligare än en grov stöld av 200 000 kr, där omständigheterna i övrigt är desamma.⁶⁸ När det fortsättningsvis i uppsatsen talas om straffvärde avses det konkreta.

Straffvärdebedömningen regleras i 29 kap. 1–3 §§ BrB och utgångspunkten återfinns 1 §. Där anges att straff ska bestämmas utifrån brottets straffvärde inom ramen för den straffskala som är tillämplig, samt att domstolen vid sin bedömning ska beakta intresset av att ha en enhetlig rättstillämpning. I paragrafens andra stycke preciseras de omständigheter som ska beaktas i

---

⁶⁵ Jareborg och Zila, s. 105.

⁶⁶ Johansson m.fl., Brottsbalk (1962:700), kommentar till 29 kap. 2 § BrB; Jareborg och Zila, s. 106.

⁶⁷ Borgeke och Heidenborg, s. 149.

⁶⁸ Jareborg och Zila, s. 106.

straffvärdebedömningen. Det rör sig om den skada, kränkning eller fara som gärningen inneburit och vad den tilltalade insett eller borde ha insett om detta, samt de motiv eller avsikter som den tilltalade haft. Om gärningen resulterat i ett allvarligt ingrepp på någons liv, hälsa eller trygghet ska det särskilt beaktas. Redan här kan alltså ett hedersmotiv beaktas, eftersom ett motiv för en gärning i sig är en omständighet som ska beaktas vid straffvärdebedömningen.⁶⁹ Bedömningen av straffvärdet handlar i huvudsak om att bedöma en viss gärnings farlighet och gärningsmannens skuld i förhållande till gärningen, det vill säga att göra en bedömning av gärningen utifrån moraliska aspekter.⁷⁰ Uppräkningen i 29 kap. 1 § 2 st BrB är uttömmande och inga andra omständigheter får alltså inverka på straffvärdebedömningen.⁷¹

29 kap. 2 och 3 §§ BrB utgör ett komplement till 1 § genom att precisera sådana omständigheter som ska bedömas som försvårande respektive förmildrande. Uppräkningen i dessa paragrafer är exemplifierande och inte uttömmande, men har ändå bedömts kunna täcka de flesta omständigheter som kan bli aktuella vid straffvärdebedömningen.⁷² I 29 kap. 3 § BrB regleras de förmildrande omständigheterna. De kan exempelvis utgöras av att brottet har provocerats fram eller att personen som begått brottet haft bristande omdömesförmåga eller brister i sin utveckling.⁷³ Förmildrande omständigheter kan visserligen vara aktuella samtidigt som det finns ett hedersmotiv som försvårande omständighet. För uppsatsens del är framför allt försvårande omständigheter intressanta och i synnerhet den nyligen införda straffskärpningsgrunden avseende hedersmotiv. Dessa utvecklas vidare nedan.

Straffvärdet utgör en del av den sammanlagda straffmätningen.⁷⁴ Medan straffvärdet är inriktat på gärningens straffvärdighet, tar straffmätningen

---

⁶⁹ SOU 2018:69, s. 74.

⁷⁰ Jareborg och Zila, s. 110 och 127.

⁷¹ Prop. 2009/10:147, s. 40.

⁷² Johansson m.fl., *Brottsbalk (1962:700)*, kommentar till 29 kap. 2 § BrB, se under rubriken *Allmänt om paragrafen*; Borgeke och Heidenborg, s. 182.

⁷³ Ågren, *Brottsbalk (1962:700)* 29 kap. 3 §, Lexino 2020-01-01 (JUNO).

⁷⁴ Jareborg och Zila, s. 106.

närmast sikte på gärningsmannens straffvärdighet. Detta grundas på idén om att det finns omständigheter utöver straffvärdet som det vore fel att utelämna vid straffmätningen.⁷⁵ Vid straffmätningen beaktas framför allt bestämmelserna i 29 kap. 4, 5 och 7 §§ BrB.⁷⁶ Enligt 29 kap. 4 § är det möjligt för domstolen att skärpa straffet med anledning av att den tilltalade är dömd sedan tidigare. I första hand ska hänsyn till tidigare brottslighet tas genom valet av påföljd eller genom att förverka en villkorlig frigivning. Det är först om återfallet inte kan beaktas tillräckligt enligt dessa sätt som återfallet ska beaktas vid straffmätningen. Särskilt beaktande ska då göras av den tidigare brottslighetens omfattning, den tid som har gått mellan brotten, om den nya och tidigare brottsligheten är av samma art eller om de varit särskilt allvarliga. Som en generell utgångspunkt gäller att om den tidigare brottsligheten ligger mer än 4 år tillbaka i tiden ska den inte beaktas.⁷⁷ Denna bestämmelse är av särskilt intresse för hedersrelaterade brott eftersom den typen av brottslighet karaktäriseras av att vara upprepan och ofta utövas mot samma offer. Inte sällan rör det sig också om samma brottstyp.⁷⁸ Den som ska dömas för ett hedersrelaterat brott riskerar alltså att få ett hårdare straff om han eller hon sedan tidigare är dömd för liknande brottslighet som inte ligger alltför långt tillbaka i tiden.

I 29 kap. 5 § BrB regleras det som vanligen benämns billighetsskälen, det vill säga de eventuella omständigheter som får en förmildrande inverkan på straffmätningen. Som exempel kan nämnas att den tilltalade försökt förebygga skadeeffekterna av brottet eller frivilligt angett sig själv, eller om den tilltalade skulle drabbas orimligt hårt av straffet på grund av hög ålder eller av hälsoskäl. Uppräkningen i bestämmelsen är uttömmande, även om den sista punkten, punkt 9, möjliggör att ta hänsyn till andra, ospecificerade omständigheter.⁷⁹

---

⁷⁵ Friberg, s. 714 f.

⁷⁶ Jareborg och Zila, s. 106.

⁷⁷ Johansson m.fl., kommentar till 29 kap. 4 § BrB, se under rubrikerna *Första meningen* respektive *Andra meningen*.

⁷⁸ Se avsnitt 2.2.

⁷⁹ Johansson m.fl., kommentar till 29 kap. 5 § BrB se under rubrikerna *Första stycket* respektive *Punkt 9*.

Även 29 kap. 7 § BrB kan inverka på straffmätningen vid hedersrelaterade brott. Denna bestämmelse anger nämligen att om den som vid brottets genomförande ännu inte är 21 år fyllda ska hans eller hennes ungdom särskilt beaktas när straffmätningen görs. Som presenterats under avsnitt 2.2 är det vanligt förekommande att unga pojkar skolas in i hederskulturer och förväntas ingripa, vilket kan inkludera att begå brottsliga gärningar, mot en kvinnlig familjemedlem för att behålla kontrollen över henne.

3.3 Hedersmotiv som en försvårande omständighet

Omständigheter som vid straffvärdebedömningen ska betraktas som försvårande regleras som nämnts i 29 kap. 2 § BrB. Det kan till exempel handla om gärningar som begåtts med avsikt att få allvarigare följd än vad det faktiskt fått, eller att den tilltalade utnyttjat sin ställning eller på annat sätt missbrukat ett särskilt förtroende. Det faktum att det föreligger en betydande eller flera mindre omständigheter av försvårande karaktär gör det inte möjligt att gå utöver det straffmaximum som är stadgat i den aktuella straffbestämmelsen.⁸⁰

Sedan den 1 juli 2020 gäller att om ett motiv för ett brott varit att bevara eller återupprätta någons heder ska det bedömas i straffskärpande riktning, det vill säga som en försvårande omständighet.⁸¹ I lagförarbetet till bestämmelsen framgår att skälen för regeringens förslag grundats på några olika omständigheter. Det framhålls att den kollektiva prägeln på brottsligheten kan innebära att offren inte kan bo kvar med sin familj eller ens ha kontakt med den, och inte har möjlighet att gå kvar i sin skola eller ha kontakt med sina vänner. Många gånger riskerar offren repressalier om de anmäler brott och de blir ofta tvingade att ta tillbaka sina uppgifter av familj eller släkt. Mot bakgrund av detta har regeringen funnit det angeläget att belägga brott med hedersmotiv ett högre straffvärde än övrig likartad brottslighet.⁸² Det konstateras att brott med hedersmotiv i och för sig skulle kunna omfattas av några av de befintliga punkterna i paragrafen. Särskilt

---

⁸⁰ Borgeke och Heidenborg, s. 182.

⁸¹ Bestämmelsen införd genom SFS 2020:349.

⁸² Prop. 2019/20:131, s. 32.

nämns punkten 3, att utnyttja någon annans skyddslösa ställning eller svårigheter att värja sig, respektive punkten 8, om brottet varit ägnat att skada tryggheten och tilliten hos ett barn i dess förhållande till en närstående person. Regeringen har emellertid ansett att dessa punkter snarare handlar om omständigheter som är vanligt förekommande vid hedersrelaterade brott, men att hedersmotivet i sig inte kan beaktas enligt dessa.⁸³

Det har inte arbetats fram någon uttrycklig definition av begreppet heder i förarbetet med anledning av att det inte ansetts vara nödvändigt. Lagstiftaren har dock gjort klart vad som avses med heder, nämligen ”en sådan kollektivt präglad heder som kännetecknas av starka patriarkala eller heteronormativa föreställningar och att familjens eller släktens anseende, ställning eller liknande är beroende av de individuella medlemmarnas handlande [...]”⁸⁴ Som exempel nämns krav på kvinnors oskuld och kyskhet och deras beteende i relation till dessa krav. För att möta det faktum att hedersrelaterat våld inte enbart förekommer inom den närmaste familjen eller släkten, har bestämmelsen givits en vid personkrets. Även personer inom andra grupper, så som religiösa eller etniska sådana omfattas av bestämmelsen och det är därmed inte ett krav på att det finns ett släktskap. Avsikten har dock inte varit att grupper som i detta avseende inte är att jämföras med familj eller släkt ska omfattas av bestämmelsen. Exempel på sådana grupper är kriminella nätverk eller personer som är verksamma inom samma organisation.⁸⁵

Bestämmelsen är avsedd att omfatta brott med hedersmotiv i många olika situationer. Som exempel nämns en situation då en far anser sig ha fått sin personliga heder kränkt av sin dotter och därför begår brott med hedersmotiv mot henne. Brottet kan dock också begås för att dottern är bärare av släktens heder och fadern måste återupprätta hedern.⁸⁶ Ett

---

⁸³ Prop. 2019/20:131, s. 33.

⁸⁴ Prop. 2019/20:131, s. 37.

⁸⁵ Prop. 2019/20:131, s. 37.

⁸⁶ Prop. 2019/20:131, s. 38.

exempel från verkligheten där en pappa ansåg sig ha förlorat sin heder är ett fall från Skellefteå tingsrätt. Pappan knivskar sin vuxne son som var ute på promenad med några kamrater i augusti 2020. Anledningen var att sonen hade stöttat sin mamma i separationen från hans pappa, och att pappan därför hade förlorat sin heder. Pappan uppgav han hade haft för avsikt att döda sonen eftersom det endast var på detta sätt han kunde återfå sin egen, familjens och släktens heder. Trots att åklagaren hade yrkat på att misshandeln skulle bedömas som grov menade tingsrätten att den var av normalgraden. Detta var bland annat med hänsyn till att sonen varit omgiven av flera kamrater som kunnat avvärja angreppet, och att händelseförloppet i övrigt inte kunde bedömas vara präglad av särskild hänsynslöshet eller råhet. Tingsrätten fann dock att det var rent lyckliga omständigheter som föranledde sonen inte fick större skador, varför brottets straffvärde borde anses ligga nära straffskalan för grov misshandeln. Misshandelns straffvärde bedömdes vara omkring 1 års fängelse. Med anledning av att det fanns ett uppenbart hedersmotiv gavs brottet ett högre straffvärde, och pappan dömdes i stället till fängelse i 1 år och 2 månader.⁸⁷

Oavsett om gärningen begås för att återupprätta eller bevara hedern, och oavsett om det är på ett personligt eller kollektivt plan, ska samtliga situationer omfattas av bestämmelsen. I allmänhet bör det röra sig om gärningsmannens eller familjens eget anseende som föranleder ett brott med hedersmotiv. Bestämmelsen är emellertid avsedd att även träffa situationer där det inte är gärningsmannens egen heder som är motivet för gärningen.⁸⁸ För att bestämmelsen ska kunna tillämpas är det tillräckligt att det finns något motiv för brottet som kan hänföras till heder, det behöver varken vara det enda motivet eller det huvudsakliga.⁸⁹ I ett annat fall där straffskärpningsgrunden tillämpats menade de tilltalade att det inte alls rörde sig om ett hedersmotiv. I juli 2020 höggs en ung man ihjäl på en buss i Kiruna av två pojkar, födda 2003 respektive 2005, och deras

---

⁸⁷ Skellefteå tingsrätt, mål nr B 978–20, s. 18.

⁸⁸ Prop. 2019/20:131, s. 38.

⁸⁹ Prop. 2019/20:131, s. 39.

pappa. Bakgrunden till dådet var att pappan misstänkte att hans före detta fru hade haft en relation med offret. Trots att gärningsmännen menade att gärningen inte var hedersrelaterad konstaterade tingsrätten att det fanns en mängd omständigheter som talade för att ett hedersmotiv förelåg. Det fanns flera uttalanden om heder av gärningsmännen i polisförhör, bland annat den äldste sonen som sagt att det som offret och mamman gjort bakom pappans rygg var en skam för hela familjen.⁹⁰ Tingsrätten ansåg vid bedömningen av straffvärdet att det för pappans del inte fanns några förmildrande omständigheter, däremot en försvårande sådan i form av hedersmotivet. För sönerns del fanns det förmildrande omständigheter i form av deras bristande utveckling och mognad samt att det var pappan som dragit in dem i konflikten, dock inte till den grad att omständigheterna sänkte straffvärdet när även det försvårande hedersmotivet beaktades. De tre gärningsmännen dömdes för att tillsammans och i samförstånd ha mördat den unge mannen på bussen. Hovrätten delade tingsrättens bedömning avseende hederskontexten och att det skulle utgöra en försvårande omständighet som ska beaktas vid bedömning av straffvärdet. Hovrätten anslöt sig också till att en förmildrande omständighet för sönerns del var att pappan påverkat dem genom att involvera dem i en konflikt som de inte hade behövt vara med i. Därtill uttalade hovrätten att hedersmotivet i och för sig skulle utgöra en försvårande omständighet för sönerna, men att den mot bakgrund av pappans agerande skulle anses föreligga i avsevärt lägre utsträckning i jämförelse med pappan.⁹¹

3.4 Medverkan

Straffbestämmelserna i brottsbalken och i specialstraffrätten tar sikte på gärningar som begåtts av enskilda personer. Det är dock inte ovanligt att brott begås under flera personers samverkan och samarbete, även om inte alla kan sägas ha gjort precis vad som sägs i brottsbeskrivningen. Medverkansreglerna utgör därför ett nödvändigt komplement till övriga straffbud.⁹² Hedersrelaterade brott har en anknytning till medverkans-

---

⁹⁰ Gällivare tingsrätt, B 558–20, s. 133.

⁹¹ Hovrätten för Övre Norrland, B 1254–20 (dom meddelad 2021-03-03). Se s. 25 f.

⁹² Asp m.fl., s. 424.

reglerna med anledning av hedersvåldets kollektiva prägel. Det har visats att våld används för att behålla och återupprätta hedern inom en släkt eller familj,⁹³ och inte sällan är flera personer i släkten involverade i planerandet och utförandet av våldet.⁹⁴ Mot bakgrund av detta är det angeläget att kortfattat beröra medverkansreglerna.

Reglerna om medverkan återfinns i 23 kap. 4–5 §§ BrB, och enligt 4 § 1 st är de generellt tillämpliga vid alla typer av brott som finns i brottsbalken, utan att något medverkansansvar är särskilt föreskrivet i det aktuella lagrummet.⁹⁵ Detta innebär också att inte bara alla enskilda gärningar, utan även alla brott i försöks- eller förberedelsestadier och stämpling omfattas av medverkansreglerna.⁹⁶ Reglerna bygger på förutsättningen att en straffbelagd gärning har begåtts. Det räcker att det aktuella brottet rent objektivt har utförts för att straffansvar ska bli aktuellt. Det faktum att gärningsmannen inte kan hållas ansvarig på grund av exempelvis bristande uppsåt leder alltså inte till att någon annan medverkande inte kan dömas.⁹⁷

För att en brottsbeskrivningsenlig medverkan ska anses föreligga krävs att den medverkande har på något sätt har främjat en otillåten gärning som någon annan begått.⁹⁸ I 23 kap. 4 § 2 st BrB håller man isär den person som utfört en gärning från den person som främjat gärningen men som inte direkt varit med och utfört den. Av bestämmelsen följer att medverkan kan ske genom antingen medhjälp, om personen ifråga främjat gärningen, eller anstiftan, om personen har förmått någon annan att utföra gärningen.⁹⁹ I begreppet medverkande kan alltså tre roller identifieras; gärningsman, anstiftare och medhjälpare. Flera personer kan vara gärningsmän när ingen av dem på egen hand uppfyller en brottsdefinition, men de gör det tillsammans. Detta kan särskilt vara aktuellt vid brottstyper då det är svårt

---

⁹³ Schlytter och Rexvid, s. 32.

⁹⁴ SOU 2020:57, s. 108.

⁹⁵ Johansson m.fl., kommentar till 23 kap. 4 § BrB, se under rubriken *Medverkansbegreppet*.

⁹⁶ Asp m.fl., s. 425.

⁹⁷ Johansson m.fl., kommentar till 23 kap. 4 § BrB, se under rubriken *Främjande av gärningen*.

⁹⁸ Asp m.fl., s. 429.

⁹⁹ Zila, Brottsbalk (1962:700) 23 kap. 4 §, Lexino 2020-08-24 (JUNO).

att reda ut vem som har exakt vad, som vid en misshandel då flera personer misshandlar någon annan. Om det uppsåt som krävs i brottsbeskrivningen föreligger och personerna har agerat i samförstånd, det vill säga åtminstone varit införstådda med vad den eller de andra gör, kan samtliga hållas ansvariga som medgärningsmän.¹⁰⁰

Den gemensamma nämnaren mellan medhjälp och anstiftan är att personen på något sätt har försökt främja gärningen. Främjandet behöver inte ha inneburit att det faktiskt underlättat brottets genomförande, vilket innebär att en medhjälpare kan hållas ansvarig även om brottet hade genomförts utan dennes hjälp.¹⁰¹ Anstiftan till brott innebär att en person förmår någon annan att begå brott genom någon form av psykisk påverkan. Det behöver inte nödvändigtvis röra sig om vilseledande eller övertalning.¹⁰² Medhjälp bestäms utifrån vad som inte uppnår kraven för att utgöra en anstiftan, men som ändå har främjat gärningen. Det rör sig typiskt sett om att en person har företagit en eller flera handlingar som underlättat eller i vart fall varit tänkt att underlätta brottets genomförande.¹⁰³ Medhjälp kan innefatta både psykisk och fysisk inverkan på brottets genomförande. Psykisk inverkan kan exempelvis vara att ge råd eller uppmuntran, medan den fysiska kan vara att skjutsa någon till en brottsplats eller tillhandahålla en lägenhet som narkotikamissbrukare kan hålla till i.¹⁰⁴

3.5 Grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning

”Den som begår brottsliga gärningar enligt 3, 4, 6 eller 12 kap. eller enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud mot en närstående eller tidigare närstående person, döms, om var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av personens integritet och gärningarna varit

---

¹⁰⁰ Asp m.fl., s. 432 f.

¹⁰¹ Johansson m.fl., kommentar till 23 kap. 4 § BrB, se under rubriken *Främjande av gärningen*.

¹⁰² Johansson m.fl., kommentar till 23 kap. 4 § BrB, se under rubriken *Främjande av gärningen*.

¹⁰³ Asp m.fl., s. 437.

¹⁰⁴ Asp m.fl., s. 437 f.; Johansson m.fl., kommentar till 23 kap. 4 § BrB, se under rubriken *Främjande av gärningen*.

ägnade att allvarligt skada personens självkänsla, för *grov fridskränkning* till fängelse i lägst nio månader och högst sex år.

Har gärningar som anges i första stycket begåtts av en man mot en kvinna som han är eller har varit gift med eller som han bor eller har bott tillsammans med under äktenskapsliknande förhållanden, ska han i stället dömas för *grov kvinnofridskränkning* till samma straff.”

Så lyder formuleringen av fridskränkingsbrotten som återfinns i 4 kap. 4 a § BrB. Mellan fridskränkingsbrotten och hedersrelaterade brott finns en naturlig koppling. Detta är med anledning av, som presenterats i uppsatsens andra kapitel, att sådana brott sällan är en engångsföreteelse utan snarare ett pågående våld och förtryck, som ofta är inkluderat på ett självklart sätt i levnadsstilen. Därtill är det i stor utsträckning kvinnor och flickor som blir utsatta.¹⁰⁵ Denna koppling har också hedersbrottsutredningen tagit i beaktande vid konstruktionen av det föreslagna hedersbrottet, vilket vi ska se i kapitel 4. I det följande avsnittet beskrivs fridskränkingsbrotten och bakgrunden till dem lite närmare.

3.5.1 Bakomliggande överväganden

Under 1990-talet uppmärksammades mäns våld mot kvinnor i allt större utsträckning och fenomenet började ses som ett hotande samhällsproblem. Den 1 juli 1993 tillsattes utredningen Kvinnovåldskommissionen, vilken hade till uppdrag att se över frågor beträffande våld mot kvinnor och att ge förslag på åtgärder för att motarbeta sådant våld.¹⁰⁶ Utredningen framförde att brott mot kvinnor i nära relation ofta karaktäriseras av att ett övergrepp utgör ett led i en lång rad av liknande brott, snarare än att det är tal om enstaka övergrepp.¹⁰⁷ Mot bakgrund av detta framhölls att straffrättens konstruktion, i den mening att den tar sikte på enskilda handlingar som kan avgränsas i tid och rum, inte stämde överens med kvinnornas upplevelse av våldet som en process över längre

---

¹⁰⁵ Se avsnitt 2.2.4.

¹⁰⁶ Prop. 1997/98, s. 19 f.

¹⁰⁷ SOU 1995:60, s. 300.

tid. Det ansågs därför angeläget med ett brott som omfattade dessa specifika fall.¹⁰⁸ Brottet infördes den 1 juli 1998 i 4 kap. 4 a § BrB. Vid införandet var minimistrafvet fängelse i 6 månader, men detta höjdes den 1 juli 2013 till fängelse i 9 månader.¹⁰⁹

3.5.2 Brottets utformning och rekvisit

Bestämmelsen stadgar ett straffansvar för den som mot någon närstående begår upprepade straffbara kränkningar. I det fall att gärningarna begås av en man mot en kvinna som han är eller varit gift med, alternativt lever eller levt tillsammans med under äktenskapsliknande förhållanden rubriceras brottet som grov kvinnofridskränkning.¹¹⁰ Om gärningarna begås mot andra närstående rubriceras faller de i stället in under rubriceringen grov fridskränkning.¹¹¹ I förarbetena angavs att närståendekravet i första hand tar sikte på parrelationer eller tidigare sådana, men att även personer som gärningsmannen är nära släkt med, såsom föräldrar, syskon och barn omfattas av begreppet.¹¹²

För att det ska bli fråga om ett fridskränkingsbrott krävs vidare att flera brottsliga gärningar enligt något av de uppräknade lagrummen i bestämmelsen är uppe för prövning samtidigt. Olika gärningar som tillsammans kan utgöra ett fridskränkingsbrott är till exempel misshandel, olaga tvång och sexuellt övergrepp.¹¹³ Enligt förarbetena bör det röra sig om förhållandevis allvarliga brott, men även gärningar som var för sig inte är särskilt allvarliga kan tillsammans leda till straffansvar för ett fridskränkingsbrott.¹¹⁴ Det krävs dock inte enbart att det har begåtts flera brottsliga gärningar enligt någon av de aktuella bestämmelserna. Det fordras också att varje gärning ska ha utgjort ett led i en upprepad kränkning av offrets integritet. Därtill ska gärningarna ha

---

¹⁰⁸ SOU 1995:60, s. 301.

¹⁰⁹ Ändrat genom SFS 2013:367.

¹¹⁰ Nilsson, Brottsbalk (1962:700) 4 kap. 4 a §, Lexino 2021-01-01 (JUNO).

¹¹¹ Johansson m.fl., kommentar till 4 kap. 4 a § BrB, se under rubriken *Närstående person*.

¹¹² Prop. 1997/98:55, s. 132.

¹¹³ För respektive brott se 3 kap. 5 §, 4 kap. 4 § och 6 kap. 2 § BrB.

¹¹⁴ Prop. 1997/98:55, s. 132.

varit ägnade att på ett allvarligt sätt skada offrets självkänsla.¹¹⁵ Brottskatalogen i bestämmelsen omfattar såväl uppsåtliga brott som oaktsamhetsbrott, vilket i vissa situationer kan innebära att gärningsmannen saknar uppsåt till att gärningarna ska *ha varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla*. Ett exempel är vid vållande till kroppsskada, då domstolen ibland dömer separat för det brottet.¹¹⁶ Med uttrycket *ägnade* menas dock att det räcker att gärningarna typiskt sett skadar självkänslan hos den utsatta personen, och det är alltså inte nödvändigt att visa att så verkligen har skett i ett visst fall.¹¹⁷ I förarbetena specificeras inte hur många gärningar som krävs för att det ska betraktas som en upprepad kränkning. Det uttalas dock att bedömningen måste göras utifrån gärningarnas karaktär och att ju allvarligare de är, desto färre lär det krävas för att de tillsammans ska anses utgöra en upprepad kränkning.¹¹⁸ I doktrin har uttalandet tolkats som att det bör krävas åtminstone tre kränkningar, vilket även domstolarna anslutit sig till.¹¹⁹

I ett fall då det blir konkurrens mellan fridskränkingsbrottet och ett annat brott, till exempel grov misshandel, gäller i regel vanliga konkurrensregler. Det innebär att domstolen ska döma särskilt för brott som har en strängare straffskala. Eftersom straffskalan för grov misshandel enligt 3 kap. BrB är hårdare än för fridskränkingsbrottet ska det utgöra ett eget, självständigt brott, i stället för att utgöra en del av ett fridskränkingsbrott.¹²⁰

3.6 Sammanfattning

Detta kapitel har redogjort för ett antal brottstyper och bestämmelser som hedersrelaterade brott i dagsläget hanteras inom, eller som kan inverka på bedömningen av sådana brott. Störst vikt har lagts vid

---

¹¹⁵ Nilsson, Brottsbalk (1962:700) 4 kap. 4 a §, Lexino 2021-01-01 (JUNO).

¹¹⁶ SOU 2020:57, s. 167 f.

¹¹⁷ Prop. 1997/98:55, s. 133.

¹¹⁸ Prop. 1997/98:55, s. 133.

¹¹⁹ Nilsson, Brottsbalk (1962:700) 4 kap. 4 a §, Lexino 2021-01-01 (JUNO); Jfr även NJA 2004 s. 437.

¹²⁰ Prop. 1997/98:55, s. 134.

fridskränkingsbrotten och bestämmelsen om hedersmotiv som försvårande omständighet. Det kan sammanfattningsvis konstateras att upprepade hedersrelaterade gärningar i dagsläget kan rubriceras som antingen grov fridskränkning, om gärningsmannen är någon närstående till brottsoffret, eller grov kvinnofridskränkning, om gärningsmannen har varit eller är i ett äktenskapsliknande förhållande med brottsoffret. När det gäller enstaka hedersrelaterade gärningar eller gärningar som står i konkurrens med fridskränkingsbrotten med anledning av högre straffskala tillämpas 29 kap. 2 § BrB där hedersmotiv utgör en försvårande omständighet. Det kollektiva inslaget i hedersrelaterade brott hanteras enligt reglerna om medverkan i 23 kap. BrB. Efter denna redogörelse av gällande rättsregler följer i nästa kapitel en presentation av hedersbrottsutredningen och dess lagförslag.

4 Lagförslaget

Det förra kapitlet har redogjort för de idag gällande rättsregler som är av betydelse när det kommer till hedersrelaterad brottslighet. I det följande avsnittet presenteras det lagförslag som hedersbrottsutredningen mynnat ut i. Kapitlet går igenom såväl brottskonstruktionen som de bakomliggande övervägandena. Avslutningsvis dras en delslutsats avseende vad det nya lagförslaget tillför till de befintliga bestämmelserna.

Det nya hedersbrottet är tänkt att införas i 4 kap. 4 § b i BrB, med följande föreslagna lydelse:

Den som begår brottsliga gärningar enligt 3, 4, 5, 6 eller 12 kap. eller enligt 24 § lagen (1988:688) om kontaktförbud i syfte att bevara eller återupprätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grupps heder, döms, om var och en av gärningarna utgjort led i en upprepad kränkning av den utsattes integritet och gärningarna varit ägnade att allvarligt skada hans eller hennes självkänsla, för hedersbrott till fängelse i lägst nio månader och högst sex år.¹²¹

4.1 Bakomliggande överväganden

Som nämndes i uppsatsens inledning är upprinnelsen till hedersbrottsutredningen respektive de lagändringar avseende bland annat straffskärpningsgrunden, den sakpolitiska överenskommelse som i januari 2019 tecknades mellan Centerpartiet, Socialdemokraterna, Liberalerna och Miljöpartiet de gröna, även kallad Januariavtalet.¹²² Överenskommelsen var slutet på flera månaders osäkerhet kring vem som skulle kunna bilda regering efter valet 2018, och resulterade till slut i att Stefan Löfven utsågs

---

¹²¹ SOU 2020:57, s. 39.

¹²² Se avsnitt 1.1 i uppsatsen. Se även Januariavtalet, punkt 42.

till statsminister och bildade regering. Januariavtalet är i hög grad präglad av Centerpartiets och Liberalernas politik.¹²³

Frågan om att införa ett särskilt hedersbrott vidrördes redan i utredningen till straffskärpningsgrunden.¹²⁴ I den utredningen framfördes dock att det fanns flera viktiga invändningar mot att införa ett sådant brott. Bland annat att brottskonstruktionen skulle behöva vara så pass vid för att omfatta alla möjliga typer av situationer att det var tvivelaktigt om en egen brottsrubricering verkligen skulle vara den mest adekvata lösningen. Förutom detta betonade utredningen också att ett hedersbrott inspirerat av fridskränkingsbrotten troligen skulle orsaka en del problem vad gäller avgränsning och konkurrens, samt att hedersrelaterade brott i många situationer förmodligen redan skulle omfattas av fridskränkingsbrotten. Utredningen framhöll också att frågan om ett särskilt hedersbrott låg utanför deras arbetsområde och att en sådan brottsrubricering skulle behöva utredas separat.¹²⁵

Vid ett regeringssammanträde i juli 2019 beslutades att en utredning avseende åtgärder för att motverka hedersrelaterade brott skulle genomföras. Regeringen ansåg det angeläget att både fortsätta och accelerera det arbete som tidigare påbörjats avseende bekämpandet av hedersrelaterade brott. I direktiven angavs att utredaren bland annat skulle bedöma om en ny brottstyp skulle införas i brottsbalken, tydligt inriktad på hedersrelaterat våld och förtryck, och i så fall föreslå hur en sådan bestämmelse skulle kunna se ut. För det fall att det ansågs ändamålsenligt, skulle utredaren också rekommendera hur ett mer effektivt straffrättsligt skydd kunde skapas på något annat sätt.¹²⁶

Hedersbrottsutredningen redogör inledningsvis för de allmänna rättsliga utgångspunkterna för utredningens förslag och reflektioner, innan

---

¹²³ Nationalencyklopedin, januariavtalet. <http://www-ne-se.ludwig.lub.lu.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/januariavtalet>.

¹²⁴ SOU 2018:69, s. 95.

¹²⁵ SOU 2018:69, s. 96.

¹²⁶ Kommittédirektiv 2019:43; SOU 2020:57, s. 327.

utredningen går in på de mer konkreta övervägandena kring brottets utformning. Ändamålet med redogörelsen för dessa utgångspunkter är att förslagen ska konstrueras så att de är i linje med både grundläggande straffrättsliga principer och vedertagna kriminologiska uttalanden.¹²⁷

Utredningen konstaterar att straffrätten i grunden handlar om att staten orsakar den som begått brott något ont, så som att frihetsberöva denne eller utge ett bötesstraff.¹²⁸ Systemet orsakar alltså samma typ av skador som det är till för att förhindra. Mot bakgrund av detta är det av särskild vikt att höga krav ställs på straffrättsystemets utformning och att nya bestämmelser formuleras så att de överensstämmer med befintliga. På så sätt uppnås ett system som är överblickbart och sammanhängande. Utredningen framhåller att det i hederssammanhang kan finnas en alternativ, konkurrerande uppfattning om hur staten, individen och familjen förhåller sig till varandra, i jämförelse med den i övrigt gängse uppfattningen om detta.¹²⁹ Utgångspunkten för svensk straffrätt är annars att staten har våldsmonopolet och därmed en exklusiv rättighet och skyldighet att bestraffa den som begår gärningar förbjudna enligt lag. Det betonas att det är särskilt viktigt i ett hederssammanhang att understryka att det är staten som har monopol på våldsanvändning.¹³⁰

Vidare behandlar utredningen kortfattat några grundläggande förutsättningar för kriminalisering. Bland annat nämns att straffsystemet har en avskräckande verkan och att det dessutom har en slags vanebildande och närmast uppfostrande funktion, vilka tillsammans ger svar på frågan varför vissa gärningar bör vara kriminaliserade. Som exempel nämns att den allmänna inställningen till sexköp och barnaga verkar ha förändrats efter att de båda fenomenen förbjudits genom lag.¹³¹

---

¹²⁷ SOU 2020:57, s. 125 f.

¹²⁸ SOU 2020:57, s. 127.

¹²⁹ SOU 2020:57, s. 127.

¹³⁰ SOU 2020:57, s. 126 f.

¹³¹ SOU 2020:57, s. 128.

Utredningen framhåller att kriminalisering, enligt principen om *ultima ratio*, ska vara lagstiftarens sista utväg, när det oönskade beteendet inte kan hanteras på något annat sätt. Därtill nämns utredningen *Ett reformerat åklagarväsende*, även kallad åklagarutredningen (SOU 1992:61). I den konkretiseras fem förslag till kriterier för kriminalisering, bland annat att det ska röra sig om ett beteende som kan föranleda påtaglig skada eller fara, samt att det inte finns några andra alternativa sanktioner eller att de inte skulle vara rationella. Efter att ha redogjort för dessa kriterier går hedersbrottsutredningen vidare till de lagtekniska kraven för kriminalisering, vilka blir aktuella ifall lagstiftaren skulle vara av åsikten att skälen *för* kriminalisering väger upp skälen *mot* kriminalisering.¹³² Hedersbrottsutredningen redogör emellertid inte för straffrättsanvändningsutredningen, SOU 2013:38.¹³³

I hedersbrottsutredningen konstateras att det redan existerar flertalet bestämmelser som kan tillämpas i hederskontextuella situationer, så som fridskränkingsbrotten i 4 kap. 4 a § och stalkingsbrottet i 4 kap. 4 b §. Det noteras också att många förändringar har gjorts på området på senare år, så som införandet av straffansvar för äktenskapstvång, vilseledande äktenskapsresa, barnäktenskapsbrott och utreseförbudet.¹³⁴ Detta till trots framhåller utredningen att ett införande av ett särskilt hedersbrott vore nödvändigt, eftersom hedersproblematiken i samhället ökar, och med det även behovet att motverka den typen av våld och förtryck. Personer som blir offer för upprepade kränkningar av integriteten är i behov av stort stöd. Desto större är behovet av stöd för personer som utsätts för hedersrelaterat förtryck, eftersom stödet från anhöriga ofta är obefintligt och de därför befinner sig i en särskilt utsatt situation. Utifrån detta slås det fast att utredningens uppdrag, utöver att reflektera över hur hedersrelaterat våld och förtryck kan motverkas, även innefattar ett övervägande kring hur den typen av gärningars allvar kan markeras i lagtexten. Utredningen

---

¹³² SOU 2020:57, s. 130.

¹³³ Jfr SOU 2020:57, s. 128 ff. Hedersbrottsutredningen hänvisar dock till SOU 2013:38 i en fotnot på s. 130.

¹³⁴ SOU 2020:57, s. 157.

framhåller att det inte ska underskattas att genom straffrätten signalera till allmänheten vilka typer av handlingar som inte tolereras.¹³⁵ Dessutom är det utredningens bedömning att ett särskilt hedersbrott kan få en betydelsefull normbildande verkan.¹³⁶

Det är enligt utredningens mening hederskontexten som gör den upprepade brottsligheten mer straffvärd än straffvärdet för gärningarna om de betraktas var för sig. En parallell dras till fridskränkningens brotten, där det bland annat är det faktum att det upprepade våldet utövas av någon närstående som är anledningen till att den typen av brottslighet är mer straffvärd. Det är bland annat mot bakgrund av detta som det enligt utredningen framstår som naturligt att inspireras av fridskränkningens brottskonstruktion.¹³⁷

Som bäst gångbara alternativ till att införa en ny brottstyp identifieras möjligheten att göra en justering av brottet grov fridskränkning i 4 kap. 4 a § BrB. Huruvida utredningen har identifierat några andra möjliga alternativ till att införa en ny brottstyp framgår emellertid inte. En justering av fridskränkningens brott skulle innebära att ingen skillnad görs mellan hedersrelaterade brott och andra brott som ryms inom bestämmelsens tillämpningsområde. Det lyfts fram att den främsta nackdelen med detta är att man skulle gå miste om signalvärdet som en ny brottstyp gällande hedersrelaterade gärningar innebär. Därtill menar utredningen att det skulle vara tvivelaktigt att låta hedersbrottet ha ett närståenderekvisit, medan det inte är eftersträvansvärt att plocka bort det redan existerande närståenderekvisitet i fridskränkningens brotten.¹³⁸

Enligt utredningen är det hedersaspekten som gör den upprepade brottsligheten mer straffvärd än straffvärdet för gärningarna betraktade var för sig. En parallell dras även här till fridskränkningens brotten, där det bland

---

¹³⁵ SOU 2020:57, s. 159.

¹³⁶ SOU 2020:57, s. 161.

¹³⁷ SOU 2020:57, s. 159 f.

¹³⁸ SOU 2020:57, s. 160.

annat är det faktum att det upprepade våldet utövas av någon närstående som är anledningen till att den typen av brottslighet är mer straffvärd. Det är bland annat mot bakgrund av detta som det enligt utredningen framstår som naturligt att inspireras av fridskränkingsbrottens konstruktion.¹³⁹

Det poängteras i utredningen att lagförslaget inte på något sätt innebär att trosuppfattning eller någon annan livsåskådning förbjuds, och att förslaget således inte strider mot förbuden mot diskriminering. Även om en stark tilltro till religion kan medföra en betydligt högre risk för hedersrelaterat våld, så kan sådant våld existera även utan religionskopplingar.¹⁴⁰

4.2 Bestämmelsens utformning

Utredningen har haft ett intresse av att behålla en anknytning till fridskränkingsbrotten och låta hedersrelaterade brott bedömas på motsvarande sätt som de gärningar som utgör fridskränkingsbrott. Detta motiveras främst av rättviseskäl, då många hedersrelaterade brott begås mot närstående, i likhet med fridskränkingsgärningarna. Utredningen poängterar också vikten av att varken hedersbrottet eller fridskränkingsbrotten ska anses vara mindre eller mer allvarligt än det andra.¹⁴¹ Med anledning av detta har utredaren valt att utgå från den brottskatalog som räknas upp i fridskränkingsbrotten, nämligen 3, 4, 6 och 12 kap. BrB samt 24 § i lagen om kontaktförbud. I den uppräknningen finns dock inte någon hänvisning till 5 kap. BrB om de så kallade ärekränkingsbrotten, något som hedersbrottsutredningen ställer sig frågande till.¹⁴² Ärekränkingsbrotten innefattar brottstyperna förtal och förolämpning, båda av såväl normalgrad som grovt brott. Vid införandet av fridskränkingsbrotten uttalades att den praktiska nyttan med att inkludera ärekränkingsbrotten i brottskatalogen starkt kunde ifrågasättas. Detta eftersom ett ärekränkingsbrott mer eller mindre kräver att målsäganden själv anger brottet till åtal och att det av särskilda skäl kan anses påkallat att åtala ur allmän

---

¹³⁹ SOU 2020:57, s. 160.

¹⁴⁰ SOU 2020:57, s. 161

¹⁴¹ SOU 2020:57, s. 165.

¹⁴² SOU 2020:57, s. 169.

synpunkt.¹⁴³ Hedersbrottsutredningen konstaterar däremot att flera av de befintliga bestämmelserna redan omfattas av ett krav enligt 4 kap. 11 § BrB på att målsägande anger brottet till åtal eller att det anses påkallat ur allmän synpunkt, och att dessa ändå har kunnat inkluderas i brottskatalogen för fridskränkingsbrotten. Mot bakgrund av detta föreslår utredningen att fridskränkingsbrotten ändras på så sätt att 5 kap. BrB inkluderas i brottskatalogen.¹⁴⁴

Utredaren har för hedersbrottet valt bort ett närståenderekvisit. För att gärningar ska rubriceras enligt något av de två fridskränkingsbrotten krävs att de har begåtts mot en närstående eller tidigare närstående person, vilket omfattar bland annat äktenskap eller samboskap, föräldrar, barn och syskon. För att brottet grov kvinnofridskränkning ska vara aktuellt krävs det att gärningarna begåtts av en man mot en kvinna.¹⁴⁵ Utredaren framhåller att hedersrelaterat våld och förtryck ofta förekommer inom släkten och familjen, men att det inte nödvändigtvis behöver vara så. Det kan röra sig om en släkting på mer avlägset håll som aldrig har varit bosatt tillsammans med brottsoffret, eller någon som inte är att betrakta som närstående över huvud taget. Utredaren menar därför att den nya brottstypen bör vara konstruerad så att den inte innehåller något närståenderekvisit.¹⁴⁶

Vad gäller rekvisitet avseende heder hämtar utredningen inspiration från utredningen *Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet*, SOU 2018:69, vilken senare har mynnat ut i lagändringar om bland annat barnäktenskapsförbud och brott med hedersrelaterade motiv. I den utredningen gavs två alternativ på formuleringen av hedersrekvisitet;

1) ”att bevara eller återupprätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grupps heder”

---

¹⁴³ Prop. 1997/98:55, s. 79 f, SOU 2020:57, s. 170 f.

¹⁴⁴ SOU 2020:57, s. 171 f., s. 304.

¹⁴⁵ SOU 2020:57, s. 163. Se även avsnitt 3.4.2 i uppsatsen.

¹⁴⁶ SOU 2020:57, s. 164.

2) att bevara eller återupprätta en persons eller familjs, släkts eller annan liknande grups anseende utifrån en föreställning om heder”.¹⁴⁷

Det framfördes i utredningen att formuleringen i lagtexten inte borde vara sådan att det fanns risk att på något sätt legitimera hederstänkande som senare kan leda till brott. För att visa på avståndstagande från hederstankar gavs förslaget på formuleringen ”en föreställning om heder”, likt Åklagarmyndighetens och Polismyndighetens fastslagna definition. Regeringen ansåg dock att enbart ”heder” var en tydligare och mer precis utformning som med god marginal uppfyllde legalitetsprincipens krav.¹⁴⁸ Hedersbrottsutredningen redogör för resonemangen i förarbetena till straffskärpningsgrunden och ansluter sig därefter till det begrepp som numera är lagstiftat om.¹⁴⁹ Hedersrekvisitetet kräver att gärningarna ska ha utförts i syfte att *bevara* eller *återupprätta* någons heder. Med bevara avses att gärningarna utgjort något slags förebyggande åtgärder från gärningsmannens sida. Som exempel nämns i utredningen att en dotter i familjen förbjuds att träffa pojkar eller gå på diskotek som ett led i att kontrollera hennes sexualitet. Med återupprättande av hedern menas gärningar som begås mot ett brottsoffer i syfte att visa att han eller hon bestraffas för något som inom hederskontexten inte är tillåtet.¹⁵⁰

För att flera gärningar ska anses utgöra hedersbrott krävs att varje gärning har utgjort ett led i en upprepad kränkning av personens integritet och att de varit ägnade att allvarligt skada personens självkänsla.¹⁵¹ Rekvisitetet är avsett att tillämpas på samma sätt som det motsvarande rekvisitetet i fridskränkingsbrotten.¹⁵² Vad gäller antalet gärningar lär det typiskt sett krävas tre stycken att nå upp till ett samlat hedersbrott.¹⁵³ Beträffande skuldfrågan konstaterar utredningen att den aktuella brottskatalogen,

---

¹⁴⁷ SOU 2018:69, s. 95.

¹⁴⁸ Prop. 2019/20:131, s. 36 ff.

¹⁴⁹ SOU 2020:57, s. 178.

¹⁵⁰ SOU 2020:57, s. 178 f.

¹⁵¹ SOU 2020:57, s. 185 ff.

¹⁵² SOU 2020:57, s. 305.

¹⁵³ SOU 2020:57, s. 305 f, Nilsson, Brottsbalk (1962:700) 4 kap. 4 a §, Lexino 2021-01-01 (JUNO).

vilken omfattar såväl uppsåtliga som oaktsamma brott. För fridskränkingsbrottens del har detta ibland inneburit att domstolen dömt särskilt för brott som gärningsmannen saknat uppsåt till, i stället för att låta det ingå i ett fridskränkingsbrott.¹⁵⁴

Vad beträffar förhållandet mellan hedersbrottet och den nya straffskärpningsgrunden avseende hedersmotiv konstaterar utredningen att båda inte kan tillämpas samtidigt. Detta eftersom det av 29 kap. 2 § BrB framgår att sådana omständigheter som beaktats vid rubriceringen av gärningen, som exempelvis heder, inte kan beaktas igen vid straffvärdebedömningen. Hedersbrottsutredningen betonar däremot att det föreslagna hedersbrottet inte innehåller något närståenderekvisit. Vid ett brott där hedersaspekten fullt ut har beaktats genom att rubricera det som hedersbrott, bör det vara upp till domstolen att bedöma straffvärdet som högre för det fall att det också finns en närståendenaspekt.¹⁵⁵

Hedersbrottsutredningen uttalar att medverkan till brott kan komma att vålla vissa problem för hedersbrottet. En situation där två personer som tillsammans och i samförstånd begår tre olika gärningar, och där motivet är heder, är dock oproblematiskt; personerna kan båda dömas för hedersbrott. Annorlunda förhåller det sig i en situation där person A utför gärning x, och person B begår gärningarna y och z, men där A och B har uppsåt till varandras gärningar. Utredningen konstaterar att det inte skulle stämma överens med övriga straffrättssystemet, samt att det vore att frångå medverkansläran, att döma personerna i den senare situationen för hedersbrott endast med anledning av att gärningsmännens respektive uppsåt täcker mer än det egna brottet.¹⁵⁶

Eftersom utredaren valt att behålla en anknytning till fridskränkingsbrotten och dessutom uttryckt att det bör finnas en jämvikt mellan de båda brotten, ska även straffskalan för hedersbrottet vara samma som för

---

¹⁵⁴ SOU 2020:57, s. 167 f.

¹⁵⁵ SOU 2020:57, s. 181.

¹⁵⁶ SOU 2020:57, s. 191.

fridskränkingsbrotten.¹⁵⁷ Straffskalan för hedersbrottsutredningens lagförslag har därför satts till fängelse i lägst nio månader och högst sex år.¹⁵⁸

4.3 Delslutsats – vad tillför lagförslaget till befintlig rätt?

Precis som hedersbrottsutredningen själv konstaterar existerar redan ett flertal bestämmelser som i dagsläget kan tillämpas i hedersrelaterade situationer. Den främsta bestämmelsen som verkligen tar sikte på hedersrelaterad brottslighet är straffskärpningsgrunden i 29 kap. 2 § BrB. Det föreslagna brottets rekvisit beträffande heder är formulerat så att det är identiskt med straffskärpningsgrundens. Hedersrekvisitet utgör således ingen nyhet i brottsbalken. Hedersbrottet utgör emellertid ett helt nytt sätt att reglera just hedersrelaterad brottslighet på, i jämförelse med straffskärpningsgrunden. Hedersbrottet riktar in sig på upprepade gärningar som samma offer blir utsatt för, till skillnad från straffskärpningsgrunden som, liksom övriga straffrätten, tar sikte på enskilda gärningar.

Det är emellertid så att det redan finns en brottstyp som omfattar upprepat våld mot ett och samma brottsoffer, nämligen fridskränkingsbrotten. Utformningen av hedersbrottet är mycket snarlik fridskränkingsbrotten, bland annat är brottskatalogen i princip densamma, det finns krav på att gärningarna ska vara led i en upprepad kränkning och samma straffskala är tänkt att gälla. Det finns dock vissa skillnader mellan de två brottstyperna. För det första är hedersmotivet i det föreslagna hedersbrottet en uppenbar skillnad. Detta är dock inget som hindrar domstolen från att tillämpa, beroende på situation, något av brotten grov fridskränkning eller grov kvinnofridskränkning, även i hederssituationer. För det andra skiljer sig hedersbrottet från fridskränkingsbrotten på så sätt att det över huvud taget inte innehåller något närståenderekvisit. För det tredje utgör en skillnad i

---

¹⁵⁷ SOU 2020:57, s. 179.

¹⁵⁸ SOU 2020:57, s. 39.

dagsläget 5 kap. BrB, där brotten om ärekränkning regleras. 5 kap. BrB är tänkt att inkluderas i hedersbrottet, men ingår för närvarande inte i fridskränkingsbrotten. Utredningen har dock lämnat förslag på att inkludera 5 kap. BrB även i fridskränkingsbrotten, varför det eventuellt inte skulle bli någon skillnad i praktiken beträffande denna del.

Det förslagna hedersbrottet medför inga ändringar när det gäller hanteringen av det kollektivistiska inslaget i hedersrelaterade brott. Brott där fler samverkar kommer fortsatt att bedömas enligt 23 kap. BrB. Med utgångspunkt i att det typiskt sett kommer att krävas tre gärningar för att domstolen ska döma för hedersbrott kan den kollektiva aspekten eventuellt vålla problem. Som utredningen själv konstaterar kommer det i en situation där två, eller för den delen tre, personer utför tre gärningar inte gå att döma för hedersbrott, såvida de inte har agerat tillsammans och i samförstånd. I ett sådant läge faller hedersbrottet på en av de faktorer som utredaren menar utgör en av grunderna för att införa ett hedersbrott; nämligen att hedersrelaterat våld karaktäriseras av att det ofta utförs kollektivt och att hederskomponenten är det som gör de samlade gärningarna mer straffvärda.¹⁵⁹

Den sammantagna slutsats som kan dras utifrån detta är att hedersbrottet visserligen har några skillnader gentemot fridskränkingsbrotten, och även mot straffskärpningsgrunden, men att det i realiteten inte rör sig om några markanta olikheter. Hedersbrottet kan i princip sägas utgöra en sammanslagning av fridskränkingsbrotten och straffskärpningsgrunden. Att hedersbrottet har samma hedersrekvisit som straffskärpningsgrunden och väsentligen samma utformning som fridskränkingsbrotten är visserligen något som främjar ett enhetligt och överblickbart straffrättssystem. Det innebär dock att hedersbrottet i mycket stor utsträckning överlappar med fridskränkingsbrottens tillämpningsområde och således inte omfattar de grövre hedersrelaterade brotten. Däremot skulle hedersbrottet eventuellt kunna vara ett sätt komma åt och ingripa

---

¹⁵⁹ Se avsnitt 2.3.4 respektive 4.1.

mot problematiken på ett tidigare stadium, innan något grövre brott hinner ske. Dessutom finns som bekant den redan införda straffskärpningsgrunden, som får inverkan på de grövre hedersrelaterade brotten. Frågan om det är berättigat att införa hedersbrottet som en ny brottstyp i brottsbalken kvarstår. Det följande kapitlet redogör för hur och när kriminalisering får tillgripas enligt fem utvalda principer.

5 Kriminalisering

Hittills har uppsatsen gått igenom hedersbegreppet, de rättsregler som hedersrelaterade brott hanteras inom i dagsläget och det föreslagna hedersbrottet. Detta kapitel behandlar skäl och principer för att kriminalisera. Det närmast följande avsnittet redogör kortfattat för legalitetsprincipen, så som den förklaras av Jareborg. Därefter följer en presentation av de principer som slås fast i straffrättsanvändningsutredningen. Det sista avsnittet behandlar Lernestedts teorier kring kriminalisering utifrån två olika böcker.

5.1 Legalitetsprincipen

Legalitetsprincipen gäller i varje rättsstat och existerar för att tillförsäkra medborgarna rättssäkerhet genom att ställa krav på förutsebar lagstiftning. Medborgarna ska kunna förutspå vid vilka tillfällen, och till viss del på vilket sätt, de kan möta straffrättsliga ingripanden.¹⁶⁰ Principen kan delas upp i fyra separata aspekter, vilka tillsammans sätter ramen för de krav som ställs på lagstiftning och rättstillämpning inom straffrätten. Dessa fyra aspekter är föreskriftskravet, analogiförbudet, obestämdhetsförbudet och retroaktivitetsförbudet.¹⁶¹ Föreskriftskravet innebär att det måste finnas en föreskrift, det vill säga en bestämmelse, för att ett brott ska föreligga och att ett straff ska kunna dömas ut. Analogiförbudet innebär att en bestämmelse inte till den tilltalades nackdel får sträckas ut att omfatta mer än vad ordalydelsen medger. Enligt retroaktivitetsförbudet får brott varken införas eller tillämpas retroaktivt.¹⁶² Dessa tre aspekter som nu nämnts är förhållandevis okomplicerade när det kommer till lagstiftning och rättstillämpning i praktiken. Annorlunda förhåller det sig med den sista aspekten, obestämdhetsförbudet.¹⁶³ Denna aspekt av principen är av särskilt intresse i en diskussion kring kriminalisering då den syftar på att

---

¹⁶⁰ Jareborg (2001), s. 57.

¹⁶¹ Asp m.fl. s. 46.

¹⁶² Asp m.fl. s. 46.

¹⁶³ Asp m.fl., s. 47.

bestämmelser i rimlig omfattning måste vara precist formulerade och begripliga.¹⁶⁴ Svårigheten med denna aspekt har att göra med att språket är otydligt och flytande, vilket resulterar i att obestämdhet är tillåtet i viss utsträckning. Detta får också till följd att en del bestämmelser, till följd av att vaga eller otydliga begrepp används, gör det svårt att reda ut vad kriminaliseringen egentligen omfattar.¹⁶⁵

5.2 Straffrättsanvändningsutredningen, SOU 2013:38

Under våren 2011 beslutade regeringen att tillsätta en särskild utredare som skulle se över straffrätten och dess användning.¹⁶⁶ Utredningens uppdrag var att kartlägga dels hur straffrätten utvecklats sedan brottsbalken trädde i kraft, dels hur området ser ut för närvarande. I uppdraget ingick också att noggrant undersöka och bedöma vilka kriterier som bör råda för att kriminalisering ska anses berättigad och rimlig.¹⁶⁷ I kommittédirektivet angavs att en utgångspunkt för utredningens bedömningar ska vara att kriminalisering ska ske med sparsamhet och tillgripas enbart när det förefaller vara den mest effektiva metoden för att hantera ett visst oönskat beteende.¹⁶⁸

5.2.1 Utredningens överväganden

Utredningens överväganden är grundat på doktrin i form av Jareborgs och Lernestedts litteratur, åklagarutredningen från 1992 samt vad som har uttalats om kriminalisering på europeisk nivå.¹⁶⁹

Utredningen inleder med att konstatera att de slutsatser som drogs av åklagarutredningen 1992 avseende bland annat straffrättslig inflation och kapacitetsproblem i stor utsträckning fortfarande är aktuella. Trycket på rättsväsendet är stort trots att statistiken mer eller mindre visar att

---

¹⁶⁴ Asp m.fl., s. 46.

¹⁶⁵ Asp m.fl., s. 47.

¹⁶⁶ Kommittédirektiv 2011:31 s. 1 f.

¹⁶⁷ SOU 2013:38 s. 53.

¹⁶⁸ Kommittédirektiv 2011:31 s. 4.

¹⁶⁹ SOU 2013:38 s. 423 f.

brottsligheten minskar.¹⁷⁰ Åklagarutredningens utsikter om större restriktivitet när det gäller nykriminaliseringar har inte uppfyllts. Straffrättsanvändningsutredningens undersökning visar att flertalet lagstiftningsprocesser från 1990-talets mitt och framåt inte presenterar något resonemang beträffande huruvida kriminaliseringen är befogad sett till åklagarutredningens kriterier. Uppfattningen är snarare att det är mer regel än undantag att sådana resonemang inte framkommer vid en lagstiftningsprocess. Det är således fortfarande vanligt att den typen av närmast vanemässig kriminalisering som åklagarutredningen framförde kritik mot förekommer i stor utsträckning.¹⁷¹ Straffrättsanvändningsutredningen identifierar också en ifrågasättbar företeelse i samband med då det förts diskussion kring huruvida kriterierna för kriminalisering är uppfyllda. I en del fall har en förutbestämd slutsats fått ligga till grund för argumentationen, och ofta har slutsatsen varit att det är berättigat att införa kriminaliseringen. En förklaring till detta kan vara att Åklagarutredningens kriterier är relativt vagt formulerade och opreciserade, vilket skapar stort utrymme för argumentation för det fall att det verkligen finns en vilja att kriminalisera.¹⁷²

Formuleringen av principerna utgår från det som utredningen benämner som ”kärnstraffrätten”. Utredningen förklarar att det i ett samhälle krävs en mängd olika regler och metoder för att uppnå önskvärt beteende från människorna; den stora massan utgörs av icke tvångsmässiga sådana från statens håll. En del beteenden är dock så skadliga och riskabla att de måste hanteras med straffrättsliga regler. I regel är det ofta uppenbart för både lagstiftaren och medborgaren att identifiera dessa typer av beteenden. Vidare är de ofta kriminaliserade i de allra flesta samhällen. Det handlar alltså om att kriminaliseringen för dessa typer av ageranden är djupt rotad och kopplad till människors etiska och moraliska uppfattningar, och det är detta område som betecknas som ”kärnstraffrätten”. Vid formulerandet av

---

¹⁷⁰ SOU 2013:38 s. 476.

¹⁷¹ SOU 2013:38 s. 477.

¹⁷² SOU 2013:38 s. 478, se även Lernestedt (2003), s. 21.

principerna utgår utredningen från dessa djupt allvarliga och förkastliga gärningarna.¹⁷³

Utredningen betonar att när det kommer till principer för när kriminalisering ska vara berättigad, kan det aldrig bli tal om några bestämda eller ovillkorliga regler. Syftet är i stället att konstruera principer som kan utgöra en ram eller modell inför bedömning om kriminalisering ska tillgripas.¹⁷⁴

5.2.2 Utredningens principer för kriminalisering

I det följande presenteras först den slutgiltigt formulerade principen i kursivt.¹⁷⁵ Därefter följer straffrättsanvändningsutredningens resonemang och överväganden för denna.

1. Det tänkta straffbudet måste avse ett identifierat och konkretiserat intresse som är skyddsvärt (godtagbart skyddsintresse)

Denna första princip är grundläggande för att en kriminalisering ska kunna bedömas som berättigad. Det är inte möjligt att fastställa en uttömmande uppräkningslista över godtagbara skyddsvärda intressen, eftersom det inte råder enighet om detta. Det finns emellertid några fundamentala och okontroversiella skyddsvärda intressen, bland annat kan nämnas frihet, liv, hälsa, egendom, rörelsefrihet och allmän ordning och säkerhet. Alla intressen är dock inte lika skyddsvärda, även om det råder enighet kring det faktum att mänskligt liv och statens bestånd alltid kommer högst i rang. I många situationer tycks det möjligt att på ett eller annat sätt leda argumentationen in till något av de centrala skyddsintressena. Det är dock inte skyddsintressen som befinner sig i ytterkant, utan enbart det närmast angränsande skyddsintresset, som ska ligga till grund för bedömningen av om en kriminalisering är berättigad. Om flera skyddsintressen åberopas till stöd för kriminalisering är det inte kvantiteten man ska se till utan

---

¹⁷³ SOU 2013:38 s. 478 f.

¹⁷⁴ SOU 2013:38 s. 480.

¹⁷⁵ Samtliga principer (här skrivna i kursivt) sammanfattas på s. 498 i SOU 2013:38.

kvaliteten, det vill säga hur högt rankade de kan sägas vara bland andra skyddsintressen.¹⁷⁶

2. Det beteende som avses bli kriminaliserat måste kunna orsaka skada eller fara för skada på skyddsintresset.

Utöver ett godtagbart skyddsintresse krävs också att det handlingssätt som lagstiftaren vill vidta åtgärder mot kan orsaka en påtaglig skada eller risk för skada på skyddsintresset. Vad begreppet skada egentligen innebär är inte helt självklart. Utredningen lyfter fram definitionen ”ett slags negativ påverkan som drabbar annan individ, allmänheten eller staten”.¹⁷⁷ Kravet på skada kan sägas innebära att kriminalisering inte får tillgripas för att endast förhindra obehagskänslor som inte rimligen kan benämnas som skada. Vilka gärningar eller beteenden som ska anses medföra skada eller risk för skada är inte statistiskt utan styrs av utvecklingen i samhället. Därutöver måste beteendet ha en inte obetydlig närhet till det skyddsintresse som kriminaliseringen ska avse. Motivet för att kriminalisera blir mer befogat ju närmare det kränkande beteendet ligger det skyddsvärda intresset. I förlängningen innebär detta typiskt sett att ett högre rankat skyddsintresse kan medge att ett beteende ligger längre bort, i jämförelse med ett lägre rankat skyddsintresse.¹⁷⁸

3. Endast den som har visat skuld – varit klandervärd – bör träffas av straffansvar, vilket innebär att kriminaliseringen inte får äventyra tillämpningen av skuldprincipen.

Ännu ett krav för en befogad kriminalisering är skuldprincipen, det vill säga att enbart någon som har visat skuld kan bära straffrättsligt ansvar. Straffrätten bör avsättas till att främst avse situationer där den som ska straffas har visat ett mer uppenbart uppsåt och framstår som klandervärd. Detta överensstämmer också med det som karakteriserar sådant beteende som den så kallade kärnstraffrätten inbegriper. Att kriminalisering ska

---

¹⁷⁶ SOU 2013:38 s. 482 f.

¹⁷⁷ SOU 2013:38 s. 484.

¹⁷⁸ SOU 2013:38 s. 483 ff.

inriktas på klandervärda beteenden betyder att det först och främst gäller uppsåtliga gärningar. När det kommer till oaktsamma gärningar bör kriminalisering därför användas med viss restriktivitet, även om det i vissa situationer kan vara godtagbart att låta även dessa omfattas av det straffrättsliga ansvaret. I regel kan sägas att ju högre skyddsvärde det aktuella intresset har, desto större möjligheter finns att låta även oaktsamma gärningar omfattas av kriminaliseringen.¹⁷⁹

4. Det får inte finnas något tillräckligt värdefullt motstående intresse.

Av naturliga skäl kan inte allt som riskerar att skada skyddsvärda intressen bli föremål för kriminalisering. Det finns en mängd beteenden som inte kan sägas vara oönskade, trots att det innebär en risk för skada på ett skyddsintresse. Detta har att göra med att beteendet också ofta har positiva verkningar som väger upp för skaderisken. Som exempel nämns i utredningen bilkörning och vissa fritidsaktiviteter som klättring eller fallskärmshoppning. Dessa kan i och för sig medföra stora risker för skada, men som ändå inte är oönskade eftersom de positiva verkningarna är större både för enskilda och samhället i stort.¹⁸⁰

5. Det får inte finnas någon alternativ metod som är tillräckligt effektiv för att komma till rätta med det oönskade beteendet. De överväganden som bör göras i fråga om detta kriterium är följande:

- a) Finns det redan en handlingsdirigerande regel som är tillräckligt effektiv för att motverka det oönskade beteendet?*
- b) Om en handlingsdirigerande regel behöver införas – kan beteendet motverkas tillräckligt effektivt med en regel som inte är repressiv (t.ex. en civilrättslig regel om skadestånd)?*
- c) Om det är nödvändigt att införa en repressiv handlingsdirigerande regel för att motverka det oönskade beteendet ska i första hand vite,*

---

¹⁷⁹ SOU 2013:38 s. 488.

¹⁸⁰ SOU 2013:28 s. 491.

sanktionsavgift eller återkallelse av tillstånd övervägas. Straff bör väljas i sista hand.

Den femte punkten tar särskilt sikte på att kriminalisering ska användas i begränsad utsträckning. Intresset av detta är för att kriminalisering är en kostsam metod, både ekonomiskt och resursmässigt. Det krävs stora resurser för att utreda och beivra brott, särskilt med tanke på kraven på rättssäkerhet. Om antalet kriminaliserade gärningar ökar utan att rättsväsendet får tillgång till mer resurser i jämförlig mängd kommer en del brott att nedprioriteras. Ifall vissa typer av brott utreds i mycket liten omfattning eller inte alls kan det på längre sikt riskera att underminera straffsystemets brottsavhållande effekt. Dessutom kan det för samhällsmedborgaren uppfattas som orättvist att vissa brott utreds och leder till lagföring, medan andra inte gör det. Ytterligare ett argument för att vara återhållsam med kriminalisering är att det är statens mest omfattande ingrepp gentemot medborgarna. Genom att kriminalisera framhåller staten inte bara att ett särskilt beteende inte accepteras, dessutom man att det är så pass förkastligt att staten är beredd att ta till sitt absolut största maktmedel. Detta kan innebära, trots att kraven enligt de tidigare principerna är uppfyllda, att det i många fall kan vara befogat att inte kriminalisera, som då det finns andra tillfredsställande sätt att komma åt det aktuella beteendet.¹⁸¹

Delpunkterna *b* och *c* behandlar situationer som inte är relevanta för en eventuell kriminalisering av hedersbrott. För uppsatsens vidkommande är framför allt punkten *a* relevant. Enligt den ska det först bedömas om det redan finns en handlingsdirigerande bestämmelse som omfattar det beteende som kriminaliseringen är avsedd att motverka. Det är sannolikt att det redan finns straffbud, framför allt i brottsbalken som omfattar oönskade beteenden mot högt skyddsvärda intressen. En dubbelkriminalisering ska då inte ske, såvida det inte finns särskilda skäl för det. Dubbla kriminaliseringar får till följd att systemet blir svåröverskådligt och medför dessutom att det kan vara svårt för domstolen

---

¹⁸¹ SOU 2013:38 s. 492 f.

att avgöra vilket straffbud de ska döma för när det finns flera möjliga. Om lagstiftaren beslutar att ändå införa kriminaliseringen ska det göras med tydliga bestämmelser som specificerar att ett särskilt straffbud inte kan vara aktuellt när det finns andra som är tillämpliga.¹⁸²

5.3 Lernestedt

5.3.1 Kriminalisering – problem och principer

I sin bok *Kriminalisering – problem och principer* delar Lernestedt upp kriminalisering i fyra olika problemområden; intresse, skada, förstadiet och effektivitet. Lernestedt använder en modell där varje problemområde ställs upp som ett slags filter. Kriminaliseringen måste kunna passera vart och ett av dem på ett godkänt sätt för att den ska anses vara befogad.¹⁸³

Området *intresse* diskuterar att alla intressen eventuellt inte kan ges skydd genom kriminalisering.¹⁸⁴ Vid tal om vad som ska skyddas genom kriminalisering använder Lernestedt begreppet intresse. Han menar att det klargör att intressen existerar oavsett om de ges straffrättsligt skydd eller inte. Lernestedt framhåller att brott som riktas mot en enskild individ också automatiskt innebär att de även riktas mot samhället och staten, eftersom straffrätten, till skillnad från civilrätten, är något som angår alla i samhället. Det räcker dock inte att säga att ”alla” har ett intresse, utan både intresset och dess innehavare av intresset måste specificeras.¹⁸⁵ Det krävs att lagstiftaren tydligt anger vilket intresse som en viss kriminalisering är tänkt att skydda, vilket vanligen görs i förarbetena. Dessutom är det ett krav, ifall lagstiftaren uttryckligen anger ett intresse, att intresset inte enbart beskriver avsaknaden av det beteende som kriminaliseringen träffar. Lernestedt förklarar detta genom ett exempel; om beteendet som ska kriminaliseras är ’underlåtenhet att använda blåa soppåsar’, kan inte skälet för kriminaliseringen vara ’intresset av att se till att blåa soppåsar används’. Det är nödvändigt att motiven underbyggs med tydliga skäl varför blåa

---

¹⁸² SOU 2013:38 s. 493 f.

¹⁸³ Lernestedt (2003) s. 29 f.

¹⁸⁴ Lernestedt (2003) s. 31.

¹⁸⁵ Lernestedt (2003) s. 159.

soppåsar ska användas.¹⁸⁶ För de flesta intressen är det nödvändigt att det grundligt förklaras varför de är värda att skydda. När intresset vid kriminaliseringen är liv krävs det emellertid knappast någon diskussion eftersom det i straffrättskontext betraktas som självklart.¹⁸⁷

I regel skyddas flera intressen av ett och samma straffbud, och intressena kan befinna sig såväl på samma som olika nivå i hierarkin. Lernestedt menar dock att ett intresse som står under ett annat i hierarkin enbart utgör en form av portal eller ett förstadium av intresse till det som till sist skyddas, högre upp i hierarkin.¹⁸⁸ Lernestedt menar om man vill uppnå ett större mått av restriktivitet när det gäller kriminaliseringar bör det sättas en gräns för hur många intressen som ett visst straffbud kan stödja sig på. Den omständighet att en kriminalisering skyddar flera intressen verkar nämligen ofta åberopas i fall där ett enskilt eller några enstaka intressen inte räcker för att motivera kriminaliseringen. Många gånger nämns i förarbetena flertalet intressen som måste skyddas, utan att något av dem utgör det centrala. Lernestedt anför att vare sig en vilja att dölja den egentliga grunden för kriminalisering eller att man inte riktigt vet varför ett visst beteende ska kriminaliseras kan utgöra skäl nog att införa en kriminalisering. Dessa typer av kriminaliseringar benämner Lernestedt som ”smörgåsbordskriminaliseringar”.¹⁸⁹

Området *skada* handlar om att kriminaliseringen måste ta sikte på ett beteende som orsakar skada på intresset.¹⁹⁰ Lernestedt delar upp detta i två; offerskada och gemenskapsskada. Om åsikten är att offerskada ska vara det dominerande, innebär detta att enbart tar sikte på det verkliga offret, och att det endast är den skadan som blir av betydelse rent straffrättsligt. Är åsikten i stället att det centrala ska vara gemenskapsskada får det till följd att brottsoffret snarare ses som en representant för en hel grupp, och att det är gruppen som är det verkliga brottsoffret. Fokus dras alltså från individen

---

¹⁸⁶ Lernestedt (2003), s. 167 f.

¹⁸⁷ Lernestedt (2003), s. 168.

¹⁸⁸ Lernestedt (2003), s. 169 f.

¹⁸⁹ Lernestedt (2003), s. 170 f.

¹⁹⁰ Lernestedt (2003), s. 32 f och 181.

till gruppen.¹⁹¹ De två linjerna har gemensamt att de delar synen på straffrättens uppgift; den ska primärt vara preventiv. Tanken är att straffrätten ska sträva efter att vissa situationer inte ska uppstå, och i förlängningen att skada på brottsoffer aldrig ska uppkomma. Offerskadelinjen stannar vid detta stadium, då den skada som är tänkt att förhindras genom en viss kriminalisering är exakt samma som den skada som uppkommer när straffbudet senare bryts mot.¹⁹² Gemenskapsskadelinjen befinner sig dock längre bort från detta stadium, då den vid skadebedömningen tar sikte på gruppen i stället för brottsoffret. Detta har bland annat att göra med att straffrätten präglas av statens ansvar för att väcka åtal och verkställa straff, utan brottsoffrets inblandning. Lernestedt menar att det faktum att man vill förhindra en gärning och därför kriminaliserar den i allmänhet får ses som ett uttryck för att straffrätten är allas sak.¹⁹³

Lernestedts tredje område behandlar det han valt att kalla *förstadier*. Den centrala frågan för området är hur stort det straffrättsliga skyddet som omgärdar de skyddsvärda intressena får vara. Med det menar Lernestedt hur pass tidigt det är berättigat att kriminalisera, det vill säga hur långt från det fullbordade brottet som kriminaliseringen kan läggas.¹⁹⁴ Med anledning av att det föreslagna hedersbrottet avser en kriminalisering av fullbordade brott utvecklas förstadiområdet inte närmare här.

Det fjärde och sista området som Lernestedt diskuterar är *effektivitet*. Först behandlas effektivitet utifrån ett begränsande synsätt, ett slags negativ legitimation. De huvudsakliga frågeställningarna här är vad ett straffbuds effektivitet innebär och varför kravet på effektivitet bör bevaras.¹⁹⁵ Kravet på att en kriminalisering ska vara effektiv förstås i regel på två sätt. För det första att den som bryter mot straffbudet i viss högre utsträckning ska kunna upptäckas och fällas. För det andra att kriminaliseringen ska medföra

---

¹⁹¹ Lernestedt (2003), s. 190 f.

¹⁹² Lernestedt (2003), s. 191.

¹⁹³ Lernestedt (2003), s. 192.

¹⁹⁴ Lernestedt (2003), s. 33, s. 272.

¹⁹⁵ Lernestedt (2003), s. 312.

att gärningen företas mer sällan. Ett problem med dessa två krav är att det sällan går att förutspå effekterna av en kriminalisering utan att införa den. För vissa brottstyper kan man dock redan innan införandet anta olika svårigheter med att förverkliga kraven.¹⁹⁶ Vad beträffar frågan om varför kravet på effektivitet ska bevaras menar Lernestedt att det har att göra med respekt, i två bemärkelser. Först och främst kan ineffektiva kriminaliseringar resultera i att befolkningens respekt avtar, i den mening att rädslan för att bli upptäckta och straffade minskar. Därtill kan respekten avta med anledning av att straffrättssystemet framstår som godtyckligt och orättvist.¹⁹⁷

De två ovan nämnda kraven är så som Lernestedt menar att effektivitet traditionellt har tolkats. Förutom dessa anser han att det måste läggas till en modernare och idag mer förekommande tolkning, nämligen att statsmakten genom att införa ett straffbud uttrycker ett tydligt ställningstagande i förhållande till ett visst fenomen. Annorlunda formulerat innebär detta att kravet på effektivitet uppnås genom att staten uttrycker sin åsikt i frågan och uppenbart tar avstånd från vissa beteenden. Så länge som de är klart formulerade och får tillräcklig uppmärksamhet blir alla straffstadganden effektiva, sett utifrån denna mer moderna synvinkel.¹⁹⁸ Denna syn på effektivitet beskriver Lernestedt som en positiv legitimation, vilken han delar upp i två spår. För uppsatsens del är framför allt det ena spåret intressant, vilket handlar om nykriminaliseringar och ändringar för att göra kvaliteten på det som Lernestedt benämner som ”berättandet” bättre.¹⁹⁹ I äldre straffrätt skildrades ofta en historia, där de bakomliggande skälen till en viss bestämmelse ibland kunde synas uttryckligen i straffbudet. Därtill kom ofta lagstiftarens avståndstagande från handlingen till uttryck.²⁰⁰ Vår tids straffbud är i allmänhet mer neutrala och abstrakta, men Lernestedt menar att lagstiftaren återigen syns ha ett ökat intresse för att sända signaler och sätta kriminaliseringar i ett

---

¹⁹⁶ Lernestedt (2003), s. 313.

¹⁹⁷ Lernestedt (2003), s. 314.

¹⁹⁸ Lernestedt (2003), s. 316.

¹⁹⁹ Lernestedt (2003), s. 316.

²⁰⁰ Lernestedt (2003), s. 332.

sammanhang. Syftet med det kan vara att lagstiftaren vill lyfta fram viss problematik, att bestämmelser behöver justeras för att bättre stämma överens med det rådande språkbruket eller att uttryckligen visa på ett avståndstagande från något.²⁰¹ En rad exempel ges på effektivt berättande. Bland annat nämns ”grov”, ett ord som i straffrättsliga sammanhang normalt används för att gradera en gärning i ringa, normala och grova fall. I fridskränkingsbrotten har emellertid ”grov” inkluderats de respektive brottsrubriceringarna, inte för att gradera brotten utan för att från lagstiftarens håll signalera att det är allvarliga brott.²⁰² Lernestedt framhåller att det effektiva berättandet i vissa sammanhang kan vara tillräckliga för att motivera förändringar i straffrätten.²⁰³

Lernestedt sammanfattar sina fyra områden i fyra krav för att en kriminalisering ska vara befogad. Kriminaliseringen ska

- skydda något skyddsvärt,
- riktas mot ett beteende som orsakar eller kan orsaka skada,
- riktas mot ett beteende som har viss närhet till det som straffbudet är tänkt att skydda, och
- ha viss förmodad effektivitet.²⁰⁴

5.3.2 Liberalen, straffrätten och samhällsgemenskapen

Lernestedt har också uttryckt sina tankar kring hur straffrätten bör användas i en vänbok till Josef Zila.²⁰⁵ Däri menar Lernestedt att straffrätten i dagens doktrin ofta framställs som väldigt polariserad. Den ena sidan, den ”goda”, vilar på tankar om klassisk liberalism, medan den ”onda” sidan utgörs av allt det som inte tillhör det ”goda”. Lernestedt framhåller att en forskare inom straffrätt som vill bli respekterad inom området i princip måste anta de klassisk-liberala åsikterna i sitt arbete för att det ska uppfattas som ”rätt”. De klassisk-liberala åsikterna är opolitiska och opartiska. En forskare som inte delar dessa åsikter, och som exempelvis

---

²⁰¹ Lernestedt (2003), s. 333.

²⁰² Lernestedt, 2003, s. 337.

²⁰³ Lernestedt (2003), s. 332 och 349.

²⁰⁴ Lernestedt (2003), s. 352.

²⁰⁵ Lernestedt (2007), s. 122.

föreslår en mer utbredd kriminalisering, kan beskrivas som att hen har verkat alltför politiskt.²⁰⁶

Lernestedt förklarar att de ”goda”, klassisk-liberala åsikterna grundas på tanken om att skydda individen från alltför godtyckliga och ingripande åtgärder från makthavarens håll.²⁰⁷ Lernestedt nämner några av den ”goda” sidans utgångspunkter. Bland annat är individen och staten tydligt åtskilda, staten är något kallt och ont som måste hållas begränsad, medan individen är en fri och rationellt tänkande varelse med full förmåga att ta ansvar för sina gärningar och vars frihet måste värnas högt. Beträffande straffrätten ska även den hållas begränsad och oförändrad, trots att samhället ändras över tid. Vikten av att hålla straffrätten liten och inte straffbelägga alltför mycket har att göra med att straffrätten inte får förlora sitt tillrättavisande budskap.²⁰⁸ Enligt Lernestedts mening fokuserar den ”goda” sidan i princip enbart på när kriminalisering inte får användas. Den saknar däremot klara utgångspunkter för när kriminalisering faktiskt får och bör användas. Vidare är det enbart det faktiska offrets skada som är relevant när ett brott har begåtts, ingen annan aktör kan anses ha lidit skada eller betraktas som part. Ett brott är i stor utsträckning en privat angelägenhet mellan individerna.²⁰⁹

När det kommer till den ”onda” sidan menar Lernestedt att den i doktrinen beskrivs som raka motsatsen till den ”goda”. Den ”onda” sidan har satts samman av ”goda” straffrättsforskare, som systematiskt har beskrivit lagstiftarens och hela straffrättsapparatusens åtgärder som bekymmersamma. Sett från den ”onda” sidan får straffrätten användas fritt och i nästan vilket syfte som helst. Kriminalisering behöver inte vänta till att avse ett fullbordat brott, utan straffbuden kan träda in på ett tidigare stadium i händelseförloppet. Rättssäkerhets- och rättsstatskrav kan sättas åt sidan då det är nödvändigt att ha ett föränderligt regelsystem.²¹⁰ Ett problem med

---

²⁰⁶ Lernestedt (2007), s. 122.

²⁰⁷ Lernestedt (2007), s. 131.

²⁰⁸ Lernestedt (2007), s. 132 f.

²⁰⁹ Lernestedt (2007), s. 134.

²¹⁰ Lernestedt (2007), s. 135.

hur de båda sidorna framställs är enligt Lernestedt att de beskrivs som ett sömlöst nät, där varje beståndsdel är nödvändig för helheten hos respektive sida. Det går inte att sortera bort vissa delar och behålla andra, utan det är allt eller inget.²¹¹

Lernestedt sätter den ”goda”, klassisk-liberala sidan i relation till verkligheten och ifrågasätter den utifrån några olika aspekter, bland annat demokrati. Staten och individen kan inte med enkelhet delas upp eller hållas åtskilda så som den goda sidan menar. Detta eftersom individen *är* staten. Individerna har gått samman och skapat ett demokratiskt samhälle där individerna, genom representation, styr sig själva.²¹² En annan aspekt är att samhället idag inte ser likadant ut som när den klassisk-liberala teorin uppkom. En retorik som grundas på den ursprungliga teorin tappar anknytning till dagens verklighet. Dessutom ser hela straffrättsapparaten annorlunda ut idag. Förr var det i princip helt och hållet den enskildes ansvar att ta sin sak till domstol och driva processen där. Det som idag benämns som brottmål utgjorde då närmast en privat konflikt. Idag finns ett annat system för åtal, rättegång, dom och påföljd, oberoende av den enskildes inblandning. Staten har alltså numera en oerhört dominerande roll.²¹³ Vidare ifrågasätter Lernestedt om det verkligen bara kan sägas vara det faktiska brottsoffret som angrips och lider skada när brottet begås. Lernestedt menar att fler aktörer blir offer för angrepp när ett brott begås, och förklarar att man kan gå bakåt i händelsekedjan. Enligt detta synsätt sker då angreppet mot 1) det individuella brottsoffret, 2) staten, eftersom den ansvarar för att se till att lagen följs, 3) lagen, eftersom den har tillkommit för att skydda var och en från brott, 4) den politiska församling som beslutat om lagen och 5) den samhällsgemenskap som har givit den politiska församlingen mandat att besluta om lagen.²¹⁴ På liknande sätt förhåller det sig med straffets budskap; det sprids både till offer och gärningsman samt övriga medborgare att det varken är tillåtet att bete sig

---

²¹¹ Lernestedt (2007), s. 136.

²¹² Lernestedt (2007), s. 139.

²¹³ Lernestedt (2007), s. 140.

²¹⁴ Lernestedt (2007), s. 141.

så mot just det offret eller bryta mot lagen, utan att man i stället ska följa de lagar som den demokratiska samhällsgemenskapen har skapat.²¹⁵

5.4 Sammanfattning

Detta kapitel har redogjort för legalitetsprincipen, straffrättsanvändningsutredningens principer och Lernestedts teorier. Dessa principer och teorier kan sammanfattas enligt följande. Legalitetsprincipen är grundläggande i varje rättsstat för att tillförsäkra medborgarna rättssäkerhet genom att kräva förutsebar lagstiftning. Viktigast för lagförslagets vidkommande är obestämdhetsförbudet, vilket innebär att bestämmelser måste vara klart och begripligt formulerade. Straffrättsanvändningsutredningens principer tar sikte på att det måste finnas ett godtagbart skyddsintresse, att beteendet som ska kriminaliseras måste kunna orsaka skada på eller riskera att skada skyddsintresset, att kriminaliseringen inte får äventyra skuldprincipen och att det inte får finnas något annat tillräckligt värdefullt motstående intresse. Av särskilt intresse är den sista principen, vilken stadgar att kriminalisering ska tillgripas i sista hand och att dubbelkriminaliseringar i regel inte ska ske. Lernestedt, som huvudsakligen är enlig med straffrättsanvändningsutredningen om godtagbart skyddsintresse och skada, håller inte med om att kriminalisering måste vara lagstiftarens sista absolut sista utväg. Tanken om kriminalisering som sista utvägen, även kallad *ultima ratio*, är hänförlig till en tid då det fanns en annorlunda syn på och idé om samhället och individen. Lernestedt menar att straffrätten borde anpassas bättre till hur straffrättsapparaten och demokratin har utvecklats. Han anser därför att en kriminalisering kan vara befogad att införa om den kastar ljus över viss problematik eller visar på avståndstagande från något särskilt beteende.

---

²¹⁵ Lernestedt (2007), s. 141 f.

6 Analys

6.1 Inledning

Här analyseras lagförslaget för att utreda om det skulle vara godtagbart att införas i brottsbalken. Analysen är uppdelad i två. I den första delen undersöks och jämförs hur väl lagförslaget överensstämmer med legalitetsprincipen och straffrättsanvändningsutredningens principer. I den andra delen undersöks om det är befogat att införa lagförslaget, men denna gång i förhållande till Lernerstedts teorier om kriminalisering. Kapitlet avslutas med att en kort reflektion kring uppsatsen och en sammanfattning av de slutsatser som dragits.

6.2 Lagförslaget i förhållande till principer för kriminalisering

6.2.1 Legalitetsprincipen

Avsnitt 5.1 i uppsatsen har kortfattat förklarat legalitetsprincipens olika aspekter. Två av dem kan direkt avfärdas som mindre problematiska för lagförslagens vidkommande; föreskriftskravet och retroaktivitetsförbudet. Dessa kommer sannolikt inte skapa några bekymmer då hedersbrottet införs i brottsbalken och inte är avsett att tillämpas retroaktivt. Av desto större intresse är obestämdhetsförbudet i viss mån även analogiförbudet. Det förstnämnda avser att bestämmelser ska vara begripliga och klart formulerade. I avsnitt 2.1 i uppsatsen har hedersbegreppet konstaterats vara svårdefinierat, komplext och ett delvis omstritt begrepp. Inte ens inom samma etniska grupp finns det alltid en enighet kring vad heder är, och vissa forskare anser att hedersvåld är samma sak som mäns övriga våld mot kvinnor. Hedersbrottsutredningen har berört hedersbegreppet relativt ingående och redogjort för typiska kännetecken, men har varken arbetat fram någon egen slutgiltig definition eller anslutit sig till den definition som Polismyndigheten och Åklagarmyndigheten har enats om. Inte heller utredningen för straffskärpningsgrunden gjorde detta. Detta innebär att begreppet heder inte är helt begripligt och tydligt definierat, vilket således

kan strida mot obestämdhetsförbudet. Om hedersbrottet införs kan hedersrekvisitets otydlighet i förlängningen också strida mot analogiförbudet, det vill säga gå utanför ordalydelsen. Detta eftersom ett oklart och obegripligt rekvisit inte ger någon klar ordalydelse att förhålla sig till, varken för medborgarna eller domstolen. Inom ramen för legalitetsprincipen kan alltså hedersrekvisitet betraktas som ett rekvisit som inte är klart definierat och begripligt, och därför kan strida mot obestämdhetsförbudet och i förlängningen även mot analogiförbudet.

Argumentationsutrymmet för att det förhåller sig precis tvärtom beträffande förbuden mot obestämdhet och analogi är dock inte alltför snävt. Eftersom vårt språk i grunden är oklart tillåts även straffrättsliga bestämmelser vara det i viss mån. Ett argument för att inte ha ett alldeles för klart definierat hedersrekvisit är att det skulle riskera att avgränsa bestämmelsens tillämpningsområde för mycket, vilket kan leda till att alltför många situationer inte omfattas av brottet. Vidare är det säkerligen inte ovanligt att det vid nykriminaliseringar råder viss förvirring och oklarhet kring ett begrepp, just eftersom det rör en ny och eventuellt till viss del obestämd företeelse. Hedersrekvisitet är emellertid inte helt nytt i den svenska rätten. Straffskärpningsgrunden med samma formulering av hedersrekvisitet har redan införts och hunnit tillämpas flera gånger, om än bara i underinstanser så långt. Det är en betydelsefull omständighet som skulle tala för att hedersrekvisitet trots allt inte är så oklart definierat eller obegripligt. Mot bakgrund av vad som nyss sagts verkar det svårt att hävda att hedersrekvisitet är så oklart formulerat att det skulle bryta mot obestämdhetsförbudet och i förlängningen även analogiförbudet. Bedömningen är därför att lagförslaget uppfyller legalitetsprincipen.

6.2.2 Straffrättsanvändningsutredningens principer

I denna del analyseras lagförslaget punktvis utifrån principerna i straffrättsanvändningsutredningen. De punkter som för lagförslagets del inte ger upphov till några större frågetecken berörs något mer kortfattat, medan de som vållar lite större problem ges mer utrymme.

1. Det tänkta straffbudet måste avse ett identifierat och konkretiserat intresse som är skyddsvärt (godtagbart skyddsintresse)

Som ett led i att kunna bedöma huruvida en kriminalisering är berättigad att införa eller inte, ska det kunna avgöras om de intressen som åberopas är identifierade och konkretiserade. I samband med att straffrättsanvändningsutredningen arbetade fram sina principer framförde den kritik mot att det ofta saknas viktiga resonemang vid lagstiftningsprocesser. Hedersbrottsutredningen nämner inte vilket eller vilka skyddsintressen som åberopas till stöd för att införa brottet. I förhållande till denna princip utgör det en brist att det saknas klargöranden om vilka skyddsintressen som åberopas till stöd för införandet.

En invändning mot det nyss sagda skulle kunna vara att det är uppenbart att lagförslagets intresse är att skydda personer som utsätts för hedersrelaterat våld och förtryck. Principen förefaller dock, så som den formulerats och utvecklats i straffrättsanvändningsutredningen, syfta till att avse de verkligt fundamentala skyddsintressena. Även om skyddsintresset skulle kunna sägas vara att skydda dem som utsätts för hedersrelaterat våld, så är det intresset i grunden hänförligt till att skydda människors hälsa och frihet, för att ta några exempel.

Enligt principen är det endast det närmast angränsande skyddsintresset som ska ligga till grund för om en kriminalisering är berättigad. Hedersbrottets föreslagna brottskatalog omfattar dock en mängd olika gärningar som redan utgör brott enligt brottsbalkens mening och för vilka det finns flera olika skyddsintressen. Hälsa, frihet, och egendom lär utgöra några av dem. Om endast det närmast angränsande skyddsintresset ska väljas bör det vara hälsa. Om flera skyddsintressen åberopas ska bedömningen göras utifrån kvaliteten och inte kvantiteten. Av de skyddsintressen som nu nämnts är samtliga högt rankade och okontroversiella enligt principen. Om det är på detta sätt som hedersbrottsutredningen resonerat, det vill säga att de skyddsintressen som nu gör sig gällande är desamma som för de redan

kriminaliserade gärningarna, borde således dessa skyddsintressen kunna anges i utredningen. Om utredningen däremot ansett att det finns andra, nya skyddsintressen som åberopas till stöd för att införa hedersbrottet, framstår det som ännu mer angeläget att specificera dessa i utredningen. Lagförslaget får trots denna brist ändå anses uppfylla principen, men enbart mot bakgrund av att det föreslagna brottet avser befintliga, kriminaliserade gärningar.

2. Det beteende som avses bli kriminaliserat måste kunna orsaka skada eller fara för skada på skyddsintresset.

Som nämnts ovan innefattar hedersbrottets föreslagna lydelse en brottskatalog med hänvisning till flera olika kapitel i brottsbalken, sammanlagt ett stort antal olika gärningar. Med utgångspunkt i att de relevanta skyddsintressena är de som nämnts under den förra principen, det vill säga hälsa, frihet och egendom, råder det inga större tvivel om att hedersbrottet kan orsaka skada på eller riskera att skada skyddsintressena. Detta särskilt eftersom fridskränkingsbrotten och straffskärpningsgrunden, vilka tillsammans kan sägas bilda hedersbrottet, redan utgör befintliga kriminaliseringar. Även denna punkt är således uppfylld.

3. Endast den som har visat skuld – varit klandervärd – bör träffas av straffansvar, vilket innebär att kriminaliseringen inte får äventyra tillämpningen av skuldprincipen.

Principen har formulerats för att utredningen vill betona att straffrätten ska besparas till att avse de mest klandervärda gärningarna. I första hand ska kriminalisering riktas in på uppsåtliga gärningar, och i andra hand på oaktsamma gärningar som utförs mot högt skyddsvärda intressen. För det föreslagna hedersbrottet krävs uppsåtligt agerande, vilket innebär att det inte äventyrar skuldprincipen. Den tänkta brottskatalogen omfattar förvisso såväl uppsåtliga som oaktsamma brott, men dessa är inte föremål för utredning då de redan är införda i brottsbalken sedan tidigare. Lagförslaget uppfyller således denna princip.

4. Det får inte finnas något tillräckligt värdefullt motstående intresse.

Denna princip tar enligt utredningen sikte på att beteenden som visserligen utgör en risk för skada men som inte är oönskade inte ska bli föremål för kriminalisering. Detta eftersom det ofta finns en positiv aspekt med beteendet. Lagförslaget tar sikte på gärningar som redan utgör brott och som det rimligen inte kan sägas finnas några tillräckligt värdefulla motstående intressen för. En möjlig invändning, trots att straffskärpningsgrunden är införd, skulle kunna vara att heder utgör ett tillräckligt värdefullt motstående intresse för att kriminalisera. Några kanske hävdar att heder i sig inte är skadligt, utan att det är en självklar del av kulturen i hemländerna och att människor borde få vara fria att leva som de vill. Paralleller skulle också kunna dras till den grundläggande rätten att tillhöra vilken religion man vill. Dessa resonemang är beaktansvärda, men kan bemötas med att det inte är heder i sig som kriminaliseras, utan våldshandlingar och förtryck som grundas på heder. Det kan således inte anses finnas några tillräckligt motstående intressen, varför lagförslaget uppfyller även denna princip.

Punkt 5. Det får inte finnas någon alternativ metod som är tillräckligt effektiv för att komma till rätta med det oönskade beteendet. De överväganden som bör göras i fråga om detta kriterium är följande:

- a) Finns det redan en handlingsdirigerande regel som är tillräckligt effektiv för att motverka det oönskade beteendet?*

Utredningens direktiv angav att bedömningarna ska utgå från att kriminalisering ska ske med sparsamhet och tillgripas enbart när det verkar vara den mest effektiva metoden. Denna sista princip har tagit tillvara på det uttalandet och syftar därför till att begränsa det som kan betecknas som ”onödiga” kriminaliseringar. Inom ramen för denna princip framhåller utredningen att det i många fall kan vara befogat att *inte* kriminalisera, särskilt då det finns andra tillfredsställande sätt att komma åt beteendet på. Detta gäller även om övriga principer skulle vara uppfyllda. Uppsatsens tredje kapitel har redogjort för de bestämmelser som hedersrelaterade brott

kan hanteras enligt i dagsläget, däribland fridskränkingsbrotten och straffskärpningsgrunden. I avsnitt 4.3 har uppsatsen sammanställt vad lagförslaget bidrar med till den befintliga rätten. Slutsatsen i avsnittet var att hedersbrottet de facto inte medför några större ändringar, särskilt inte i om reglerna om ärekränkning i 5 kap. BrB införs i fridskränkingsbrottens brottskatalog. Detta dilemma uppmärksammades även i utredningen till straffskärpningsgrunden, där det uttalades att hedersrelaterade brott i många fall troligen redan skulle falla inom fridskränkingsbrottens tillämpningsområde.

Om det redan finns en handlingsdirigerande regel ska en dubbelkriminalisering inte ske enligt principen, eftersom det resulterar i att systemet blir svårt att överblicka och försvårar domstolens arbete. Principen anger dock att dubbelkriminalisering i vissa fall kan vara godtagbart, men enbart om det finns särskilda skäl. Vad sådana skäl kan vara ges emellertid inget exempel på. Hedersbrottsutredningen har inte åberopat några särskilda skäl för att införa hedersbrottet. Den starkaste motiveringen till att brottet bör införas är att det har ett viktigt signalvärde. Det framstår dock som tvivelaktigt att motivera en dubbelkriminalisering med att straffbudet har ett betydelsefullt signalvärde. Utgångspunkten för straffrättsanvändningsutredningen har varit att kriminalisering ska ske med restriktivitet. Att motivera en kriminalisering med signalvärdet verkar således inte vara i linje med utredningen, eftersom det är något som skulle kunna hävdas vid varje kriminalisering.

De övriga delpunkterna under den femte principen b) och c), berörs inte här eftersom de tar sikte på lösningar som antingen är av civilrättslig karaktär eller som handlar om vite och sanktionsavgifter.²¹⁶ Dessa typer av tillvägagångssätt är inaktuella för lagförslagets vidkommande eftersom hedersbrottet är tänkt att omfatta redan kriminaliserade gärningar, för vilka påföljderna är böter eller fängelse. Med anledning av detta berörs dessa delpunkter inte i analysen. Svaret på den femte principen och dess delpunkt

---

²¹⁶ Se avsnitt 5.2.2.

a är således att det för hedersrelaterade brott redan finns handlingsdirigerande regler, i synnerhet sedan straffskärpningsgrunden införts. Den sammantagna bedömningen är att hedersbrottet, med anledning av att det inte uppfyller den femte principen för kriminalisering, inte är befogat att införa.

6.3 Lagförslaget i förhållande till Lernestedts teorier

Så här långt framstår hedersbrottet inte som befogat att införa, men i denna del av analysen ställs nu lagförslaget mot Lernestedts teorier. Lernestedt har i sin avhandling ställt upp fyra områden som kriminaliseringen måste passera igenom för att anses vara befogad att införa. I det närmast följande analyseras lagförslaget mot dessa områden. Därefter kommenteras lagförslaget utifrån Lernestedts övriga teorier om kriminalisering och straffrätt.

Vad gäller intresseområdet menar Lernestedt att lagstiftaren tydligt måste ange vilka intressen som kriminaliseringen är tänkt att skydda. Här ställs lagförslaget återigen inför samma problem som vid straffrättsanvändningsutredningens första princip. Utifrån vad som framförts ovan brister lagförslaget i detta eftersom inga intressen uttryckligen anges i utredningen. Om samma resonemang som förs under den första principen ovan tillämpas även här, räddas lagförslaget, trots bristen, av att det nya hedersbrottet är tänkt att bestå av en samling redan kriminaliserade gärningar. Ytterligare en aspekt av intresseområdet är att intresset, om något sådant beskrivs, inte bara får beskriva avsaknaden av det beteende som kriminaliseringen träffar. För hedersbrottets del skulle det kunna vara ifall det bakomliggande intresset beskrevs vara ”intresset av att se till att hedersbrott inte begås i Sverige”. Inget sådant framkommer emellertid i hedersbrottsutredningen. Lagförslaget får således godkänt på detta område.

Lernestedts skadeområde handlar om att det som ska kriminaliseras måste orsaka skada på intresset, och han skiljer på två olika sorters skada; offerskada och gemenskapsskada. Offerskadelinjen tar endast sikte på det

verkliga offret för ett brott, vilket inte verkar vara den linje som lagförslaget har gått på. I ett sådant fall omfattas ju gärningarna som offret faktiskt blir utsatt för redan av andra brottstyper. Istället verkar gemenskapsskadan vara den relevanta för hedersbrottet. Lagförslaget passerar även detta filter då gärningarna som ska ingå i hedersbrottet är sådana som redan är kriminaliserade och därmed otvivelaktigt kan orsaka skada på intresset.

Lernestedts område beträffande förstadiet är som tidigare nämnt inte intressant för hedersbrottets del, eftersom hedersbrottet är tänkt att avse fullbordade brott och inte brott på försöksstadiet.

Sist men inte minst ska en kriminalisering enligt Lernestedt ha viss förmodad effektivitet. Precis som redogjorts för tidigare kan en kriminalisering vara effektiv på olika sätt. Den traditionella, begränsande tolkningen av effektivitet innebär att det aktuella beteendet ska minska och att förbrytare i högre grad kan upptäckas. Lernestedt anför att det kan vara svårt att förutspå effektivitet på förhand, vilket verkar vara fallet även för hedersbrottet. Några grunder för ineffektivitet kan dock belysas. Först och främst den eventuella svårigheten att bevisa hedersmotivet för var och en av gärningarna. Om åklagaren inte lyckas visa på ett hedersmotiv för en, eller flera, av gärningarna kan de inte rubriceras som hedersbrott. Vidare antyder statistiken som lyfts fram i kapitel 2 att hedersrelaterat våld och förtryck är ett utbrett problem, men signalerar också att det finns svårigheter med att utreda och lagföra brotten på grund av tystnadskulturer. Statistiken beträffande äktenskapstvång och vilseledande tvångs-äktenskapsresa visar också på svårigheten att utreda och lagföra den typen av brott.²¹⁷ Det är förvisso inte direkt översättbart till hedersbrottet, men ger ändå en fingervisning om viss ineffektivitet. Även i praktiken skulle det förmodligen vara svårt att bedöma effektiviteten, på grund av de överlappande tillämpningsområdena för hedersbrottet och fridskränkingsbrotten. Sammantaget är det svårt att på förhand avgöra hedersbrottets traditionella effektivitet.

---

²¹⁷ Se avsnitt 2.4.

Lernestedts andra, mer moderna syn på effektivitet handlar delvis om ett effektivt berättande. Lernestedt menar att ett fullt legitimt syfte med en kriminalisering kan vara att lagstiftaren vill visa på avståndstagande från visst beteende och tydligt signalera detta till allmänheten. Ett effektivt sätt är då att ta till statens mest ingripande medel, straffrätten. Hedersbrottsutredningen har betonat straffrättens viktiga symbolfunktion och anfört att den särskilt behövs när det kommer till brott i hederskontext. Utredningen tycks ha följt Lernestedts spår om ett effektivt berättande som grund för kriminalisering, utan att själv kommentera det. En invändning mot att lagförslaget skulle vara effektivt utifrån det moderna synsättet skulle kunna vara, vilket hedersbrottsutredningen själv har berört, att det i en hederskontext tycks finnas en annan syn på vem som har rätt att använda våld och vem som ansvarar för rättskipningen i landet. En eventuell risk skulle med anledning av detta kunna vara att hedersbrottet inte kan få den signaleffekt eller uppnå det mått av effektivitet som lagstiftaren önskar. En sådan invändning skulle emellertid kunna framföras vid i princip alla lagstiftningsprocesser, varför den inte kan tillmätas någon större vikt i detta avseende.

Avslutningsvis till Lernestedts tankar i *Liberalen, straffrätten och samhällsgemenskapen*. Lernestedt lyfter fram två sidor, den ”onda” och den ”goda”. Det är mer eller mindre ett måste för straffrättsforskare att hålla sig till den ”goda” sidan för att förbli respekterad. Utifrån hur den ”goda” sidan beskrivs av honom skulle straffrättsanvändningsutredningens principer kunna hänföras dit. Detta med anledning av att den ”goda” sidan fokuserar nästan uteslutande på när kriminalisering inte får användas, vilket stämmer väl överens med hur principerna utformats. Dessutom är straffrättsanvändningsutredningens utgångspunkt att kriminalisering ska ske i sista hand och med restriktivitet, vilket också stämmer väl överens med Lernestedts beskrivning av den ”goda” sidan.

Den ”goda” sidan grundas emellertid på idéer som inte längre är representativa för hur dagens samhälle ser ut. Utifrån Lernestedts teorier

skulle straffrättsanvändningsutredningens principer kunna hävdas vara mätpunkter som till viss del saknar relevans för att avgöra om en kriminalisering skulle vara befogad eller inte. Det är i ett sådant fall inte rimligt att begränsa straffrätten eller kräva att kriminalisering endast ska få tillgripas i sista hand. Straffrätten är redan en så pass utbredd och stor apparat att den inte kan begränsas eller hållas liten. Detta faktum är inte heller något som är skrämmande eller märkligt, det är helt enkelt på det vis som samhället har utvecklats, till följd av att individerna enats om ett sätt att styra sig själva. Om individerna genom sina representanter anser att en kriminalisering ska genomföras, i detta fall hedersbrottet, så ska så också ske, oaktat vad de ”goda” straffrättsforskarna må tycka.

Det har ovan anförts att hedersbrottet tycks gå på den gemensamma skadelinjen, snarare än offerskadan. Lernestedt menar att inte bara offret, utan också hela statsapparaten och individerna i samhället lider skada när ett hedersrelaterat brott begås. Straffrätten liknar på så vis en kedja, vilket gör det berättigat för staten att blanda sig i samhällsproblem. Även själva straffets budskap fungerar som en kedja, eftersom det inte bara sprids till förövaren utan även till övriga samhällsmedborgare. Om hedersbrottet införs som ett straffbud i brottsbalken får det, enligt Lernestedts synsätt, effekt på såväl de faktiska förövarna som de potentiella framtida förövarna. Detta är av särskilt intresse då hedersrelaterat våld och förtryck kännetecknas av att det utförs kollektivt samt att det är socialt accepterat inom gruppen. Ju fler individer som nås, desto högre effektivitetsnivå har hedersbrottet möjlighet att uppnå.

Slutsatsen som kan dras i denna del är att lagförslaget passerar genom Lernestedts fyra områden som ställs upp som filter. Hedersbrottet skulle vara effektivt sett utifrån det berättande synsättet, vilket korrelerar väl med hedersbrottsutredningens önskan om att sända ut signaler i samhället. Även Lernestedts övriga tankar om kriminalisering, främst att principen om ultima ratio inte längre gör sig lika starkt gällande, talar för att lagförslaget skulle vara motiverat att införa. Slutsatsen är därmed att lagförslaget mot bakgrund av Lernestedts teorier är befogad att införa.

6.4 Sammanfattande slutsatser och reflektion

Uppsatsens första frågeställning, avseende vilka bestämmelser som hedersrelaterade brott kan hanteras enligt idag samt vad lagförslaget tillför till dessa, har besvarats i kapitel 3 respektive 4. Hedersrelaterade brott kan i dagsläget hanteras inom ramen för fridskränkingsbrotten, medverkansreglerna och straffskärpningsgrunden. Slutsatsen av vad hedersbrottet bidrar med till befintliga bestämmelser är att det närmast kan ses som en sammanslagning av fridskränkingsbrotten och straffskärpningsgrunden, vilket innebär att hedersbrottet inte utgör något större eller förändrande bidrag till de befintliga bestämmelserna.

Uppsatsens andra frågeställning, beträffande hur lagförslaget förhåller sig till principerna i straffrättsanvändningsutredningen, har besvarats i den första delen av analysen. Inom denna frågeställning hanteras även lagförslagets förhållande till legalitetsprincipen. Även om obestämdhetsförbudet kan skapa vissa tvivel är den sammantagna bedömningen att lagförslaget uppfyller legalitetsprincipen. I relation till de fem principerna visar det sig att lagförslaget uppfyller majoriteten av dem, men inte den sista principen beträffande att kriminalisering inte ska ske om det redan finns en handlingsdirigerande regel. Detta eftersom hedersbrottets tillämpningsområde väsentligen skulle överlappa med fridskränkingsbrottens. Slutsatsen av analysens första del är att lagförslaget enligt straffrättsanvändningsutredningens principer inte är befogat att införa.

Uppsatsens tredje frågeställning, huruvida det finns andra teorier som kan motivera ett införande av hedersbrottet, har besvarats i analysens senare del med utgångspunkt i Lernestedts teorier. Svaret på denna frågeställning är hedersbrottet skulle kunna vara befogat att införa, särskilt med hänvisning till det effektiva berättandet. Denna slutsats innebär dock inte att hela hedersbrottsutredningen ligger i linje med Lernestedts åsikter. Exempelvis anser Lernestedt att intressen som åberopas till grund för en kriminalisering tydligt ska anges i förarbetena, vilket utredningen inte gjort. Sett till

helheten av hans teorier skulle dock hedersbrottet kunna vara motiverat att införa i brottsbalken.

Uppsatsens sammantagna slutsats är att hedersbrottet inte är motiverat att införa sett till straffrättsanvändningsutredningens principer, men väl sett till legalitetsprincipen och Lernestedts teorier. Så här avslutningsvis är det på sin plats med en påminnelse om att det inte finns några fastslagna regler eller principer för när kriminalisering får tillgripas. Den som menar att hedersbrottet inte bör införas kan således luta sig mot straffrättsanvändningsutredningens principer, medan den som hävdar det motsatta kan hänvisa till Lernestedt. Huruvida hedersbrottet kommer att införas i brottsbalken återstår att se.

Uppsatsen har därmed besvarat samtliga tre frågeställningar. Undersökningen präglas emellertid av några begränsningar. Som lyftes redan i inledningskapitlet, under avsnittet avgränsningar, skulle denna undersökning gynnas av att kunna ställas mot fler utredningar och annat forskningsmaterial. Det hade exempelvis varit intressant att undersöka hur lagförslaget står sig mot andra, internationella forskares undersökningar om kriminalisering. Det hade också varit intressant att genom en analys av rättspraxis se hur brott med hedersmotiv har hanterats av domstolarna, såväl före som efter införandet av straffskärpningsgrunden.

Käll- och litteraturförteckning

Offentligt tryck

Utredningsbetänkanden

SOU 1992:61 Ett reformerat åklagarväsende – Del A och B

SOU 1995:60 Kvinnofrid – Del A och B

SOU 2013:38 Vad bör straffas? Del 1 och 2

SOU 2018:69 Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet

SOU 2020:57 Ett särskilt hedersbrott

Propositioner

Prop. 1997/98:55 Kvinnofrid

Prop. 2009/10:147 Skärpta straff vid allvarliga våldsbrott

Prop. 2012/13:108 Förstärkt skydd vid grov fridskränkning och grov kvinnofridskränkning

Prop. 2019/20:131 Ökat skydd mot hedersrelaterad brottslighet

Kommittédirektiv

Dir. 2011:31 Användningen av straffrätt

Dir. 2019:43 Straffansvar för hedersrelaterat våld och förtryck

Myndighetsrapporter

Brå, rapport 2019:10, *Tystnadskulturer – En studie om tystnad mot rättsväsendet*, 2019.

NCK, rapport 2010:1, *Hedersrelaterat våld och förtryck – en kunskaps- och forskningsöversikt*, 2010.

Socialstyrelsen, artikelnummer 2019-3-17, *Ett liv utan våld och förtryck*, 2019.

Örebro universitet, rapport nr 17, *Heder och samhälle – det hedersrelaterade våldets och förtryckets uttryck och samhällets utmaningar*, 2019.

Elektroniska källor

Riksorganisationen Glöm Aldrig Pela och Fadime, Hedersvåld och förtryck, [<https://gapf.se/hedersvald-och-fortryck/>], besökt 2021-03-17.

Omar Makram, Sabina Landstedt och Sara Mohammad, *Hedersvåldet frodas – och Sverige sviker*, Aftonbladet, 2021-01-21
[<https://www.aftonbladet.se/debatt/a/rgnlam/hedersvaldet-frodas--och-sverige-sviker>], besökt 2021-03-14.

Nationalencyklopedin, januariavtalet. [<http://www-ne-se.ludwig.lub.lu.se/upplagsverk/encyklopedi/lang/januariavtalet>], besökt 2021-04-18

Sundbom, Henrik, *Mer signalpolitik än tydlig signal*, SvD, 2020-09-15, [<https://www.svd.se/mer-signalpolitik-an-tydlig-signal>], besökt 2021-03-17

Socialdemokraterna, *Utkast till sakpolitisk överenskommelse mellan Socialdemokraterna, Centerpartiet, Liberalerna och Miljöpartiet de gröna* ("Januariavtalet"), 2019, [<https://www.socialdemokraterna.se/download/18.1f5c787116e356cdd25a4c/1573213453963/Januariavtalet.pdf>], besökt 2021-03-01.

Tjejers Rätt I Samhället, Begrepp, [<https://www.tris.se/utbildning-och-publikationer/begrepp>], besökt 2021-03-17.

Regeringen, Pressträff, 2020-10-07, [https://www.regeringen.se/pressmeddelanden/2020/10/presstraff-vid-overlamnande-av-utredning-om-hedersrelaterat-vald-och-fortryck/?TSPD_101_R0=088d4528d9ab2000d8bfae5453d16216a3babf4e911d2fd16569dcc9c14b5b599274dd806e8ece0b081b00bf92144800eced04d15320611a3a513eb85fc9d9ea699b21b24893def8647dea9d2be51f28e]

5180fa08754559abb4b259d69e8edf01e907f2c9b02bb981edaae643342c6e8a46dd47da57e9248], besökt 2021-02-04.

Litteratur och övriga källor

Asp, Petter, Ulväng, Magnus och Jareborg, Nils, *Kriminalrättens grunder*, upplaga 2. Uppsala, 2013.

Borgeke, Martin och Heidenborg, Mari, *Att bestämma påföljd för brott*, upplaga 3. Stockholm, 2016.

Friberg, Sandra, 'Straffvärde – om överväganden och andra värden', JT nr 3 2010/11, s. 713–724.

Jareborg, Nils, *Allmän kriminalrätt*. Uppsala, 2001.

Jareborg, Nils, 'Rättsdogmatik som vetenskap', SvJT 2004, s. 1–10.

Jareborg, Nils och Zila, Josef, *Straffrättens påföljdslära*, upplaga 6. Stockholm, 2020.

Johansson, Stefan, Trost, Hedvig, Träskman, Per Ole och Wennberg, Suzanne, *Brottsbalken (1962:700)*, 2020-07-01, JUNO version 17, kommentarerna till 4 kap. 4 a §, 23 kap. 4 §, 29 kap. 2 §, 29 kap. 4 §, och 29 kap. 5 §.

Kaldal, Anna och Kankaanpää, Emelie, 'Hedersrelaterat våld och förtryck mot barn och unga. Del I: En kränkning av barn och ungas rätt till integritet?', JT nr. 4 2015/16, s. 767–781.

Kleineman, Jan, 'Rättsdogmatisk metod' i: Nääv, Maria och Zamboni, Mauro, *Juridisk metodlära*, upplaga 2. Lund, 2018.

Lernestedt, Claes, *Kriminalisering – problem och principer*. Uppsala, 2003.

Lernestedt, Claes 'Liberalen, straffrätten och samhällsgemenskapen' i: Asp, Petter och Lernestedt, Claes (red.), *Josefs resa – vänbok till Josef Zila*. Uppsala, 2007.

Lövkrona, Inger och Nilsson, Gabriella, *Våldets kön – kulturella föreställningar, funktioner och konsekvenser*, upplaga 2. Lund, 2020.

Mahmoudi, Said, 'Om hedersmord', JT nr. 1 2002/03 s. 242–247.

Nilsson, Göran, *Brottsbalk (1962:700) 4 kap. 4 a §*, Lexino 2021-01-01 (JUNO).

Sandgren, Claes, *Rättsvetenskap för uppsatsförfattare: ämne, material, metod och argumentation*, upplaga 4. Stockholm, 2018.

Schlytter, Astrid och Rexvid, Devin, *Mäns heder – att vara både offer och förövare*. Lund, 2016.

Wikan, Unni, *En fråga om heder*. Stockholm, 2003.

Wikan, Unni, *Om heder*. Göteborg, 2009.

Zila, Josef, *Brottsbalk (1962:700) 23 kap. 4 §*, Lexino 2020-08-24 (JUNO).

Ågren, *Brottsbalk (1962:700) 29 kap. 3 §*, Lexino 2020-01-01 (JUNO).

Rättsfallsförteckning

NJA 2004 s. 437

Hovrätten över Övre Norrland, mål nr B 1254–20

Skellefteå tingsrätt, mål nr B 978–20